

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра тюркської філології

Кваліфікаційна робота магістра з
турецької філології на тему:

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ ЕКСПРЕСИВНО-ЕМОЦІЙНОЇ ОЦІНКИ В ТУРЕЦЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ХАЛІДА ЗІЇ УШАКЛИГІЛЯ “AŞK-I MEMNU”)

Студентки групи ЗМтур 61-22
факультету східної і слов'янської філології
заочної форми навчання
Освітньої програми
Східна філологія: турецька мова і література,
переклад, методика навчання
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.068 Східні мови та
літератури (переклад включно),
перша – турецька

Шилінської Христини Михайлівни

Науковий керівник:

Доцент, кандидат філологічних
наук

Сіленко Н. В.

Допущена до захисту

«___»_____ 2023 року

(підпис) (ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСПРЕСИВНО-ЕМОЦІЙНОЇ ОЦІНКИ У ТУРЕЦЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ.....	7
1.1. Вивчення експресивно-емоційної оцінки вітчизняними та зарубіжними вченими.....	7
1.2. Функціонування емоційно-експресивної оцінки в художньому тексті.	19
1.3. Класифікація експресивно-емоційної лексики	20
1.4. Психолінгвістика як метод аналізу емоційного компоненту лексики.	21
1.5. Методи дослідження лексико-семантичних засобів експресивно-емоційної оцінки в турецькому художньому тексті	24
Висновки до 1 розділу.....	30
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕКСПРЕСИВНО-ЕМОЦІЙНОЇ ОЦІНКИ У РОМАНІ ХАЛІДА ЗІЇ УШАКЛИГІЛЯ “AŞK-I MEMNU” ("ЗАБОРОНЕНЕ КОХАННЯ")	32
2.1. Лексичні засоби вираження емоційно-експресивної оцінки в турецькому романі Халіда Зії Ушаклігіля “Aşk-ı memnu” ("Заборонене кохання")	32
2. 1. 1. Лексичні засоби для передачі тривоги та страху.	32
2. 1. 2. Лексичні засоби передачі любові, радості та пристрасті.	44
2. 1. 3. Лексичні засоби передачі гніву та пасивної агресії.	49
2.2. Семантичні засоби емоційно-експресивної оцінки в романі Халіта Зії Ушаклігіля “Aşk-ı memnu” ("Заборонене кохання")	53
Висновки до 2 розділу.....	63
ВИСНОВКИ	65
ÖZET	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ВСТУП

Щодня кожен з нас переживає певні емоції. Страх, щастя, сум, радість, спокій, це лише невеликий перелік цілого емоційного спектру, який може відчувати людина. Передача емоцій лексичними та семантичними засобами в текстах світової літератури завжди мала різні шляхи реалізації. Перш за все це пов'язано з жанром в якому написаний твір та етап розвитку літератури як виду мистецтва. Ще з часів створення літератури в такому форматі, якою ми знаємо її сьогодні, письменники, драматурги та поети намагаються якомога краще та майстерніше зобразити експресивно-емоційну оцінку свого твору вдаючись до різних мовних зворотів, тропів, лексики та семантики. Таким чином, з кожним новим жанром у літературі з'являються все нові й нові лексико-семантичні засоби передачі емоцій. Експресивність є однією з найскладніших тем для дослідження, оскільки емоційна складова мовця тісно пов'язана з його характером, що впливає на його оцінку зовнішнього світу, реакції на подразники та на внутрішні переживання а отже є індивідуальною і суб'єктивною. Вивчення цього аспекту мови часто включає аналіз лексико-семантичних засобів, таких як експресивно-забарвлені слова, епітети, метафори, та інші мовні конструкції, які допомагають виразити почуття і емоції. З розвитком лінгвістики та суміжних галузей вивчення мови, дослідження в цій науці експресивності стає все більш комплексним та враховує не лише лексико-семантичні аспекти, але і синтаксичні, психолінгвістичні та когнітивні аспекти вираження емоцій мовою. Ці вище перераховані фактори створюють цілий пласт недосліджених явищ, пов'язаних з експресією та її передачею в лінгвістичній науковій галузі. Під час роботи з турецьким художнім текстом, завжди треба брати до уваги стиль автора, основний сюжетний троп а також історичний період у який книга була написана та видана. Усі ці чинники впливають на текст і на його емотивну складову. Адже такі явища як суспільне сприйняття, цензура та менталітет безпосередньо впливають на те, що та як опише автор. Не дивно, що твір на основі якого ми пишемо дану роботу свого часу викликав велике зацікавлення у літературних та суспільних колах Османської імперії кінця XIX століття. Тема зради завжди була

наріжним каменем серед інтелігенції тих часів а жіноча зрада у патріархальному устрої була максимально табуованою і як наслідок не такою, що може виноситись на загал навіть в формі художнього твору. Враховуючи всі вище перераховані факти, ми опираємось на праці таких науковців (Н. І. Бойко, В. Галаган, А. С. Стадній, Є. Ю. Чайковська, В. Л. Іващенко, С. А. Шуляк, М. В. Гамзюк, Н. В. Романова, Т. Крайнікова та ін.). Вони досліджували питання емотивності, експресії та їх передачі у художньому тексті, засоби експресивно-емоційного вираження емоцій та роль емоційного аспекту в лінгвістиці.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що засоби передачі експресивно-емоційної оцінки в лінгвістиці завжди існуюватиме на порядку денному у колі науковців. Через велике розмаїття стилістичних засобів, сюжетних тропів та жанрів, спосіб маркування емоцій в тексті завжди буде відрізнятись та відхилятись від усталених понять у художньому письмі а отже створювати нові теми для досліджень. Турецька мова багата на способи вираження емоцій, що створює широке поле для вивчення цієї теми. Роман “Aşk-1 memnu” (“Заборонене кохання”) є класикою турецької літератури, але не був досліджений вітчизняними науковцями. Також, розкриття цієї теми актуальне для перекладачів художніх текстів. Ця робота допоможе краще зрозуміти емотивну складову твору і покращить якість перекладу.

Мета: дослідження полягає в здійсненні аналізу твору Халіта Зії Ушаклігіля “Aşk-1 memnu” та засоби вираження експресивно-емоційної оцінки у цьому романі.

Поставлена мета передбачає розв’язання таких **завдань**:

1) визначити теоретичні засади дослідження емоційно-експресивної оцінки вченими;

2) розглянути функціонування емоційно-експресивної оцінки в художньому тексті;

3) розглянути методи дослідження лексико-семантичних засобів експресивно-емоційної оцінки в художньому тексті;

4) проаналізувати семантичні засоби емоційно-експресивної оцінки в турецькому художньому тексті.

Об'єктом є лексика, що передає емоції у турецькому художньому тексті на основі якого відбувається дослідження.

Предметом є лексико-семантичні засоби вираження експресивно-емоційної оцінки у творі Х. З. Ушаклігіля "Заборонене кохання" мовою оригіналу.

Матеріалом дослідження є турецький роман "Aşk-ı memnu" Н. Z. Uşaklıgil.

Методи дослідження: *метод критичного аналізу* під час вивчення праць науковців; *метод суцільної вибірки*, що використовується для відбору фактичного матеріалу дослідження художніх текстів; *описовий метод* для дослідження способів висловлення емотивної лексики, стилістичних прийомів, тропів; *лексичний розбір тексту* для виокремлення лексичних одиниць, тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що тема експресивно-емоційної оцінки у текстах турецькою мовою недостатньо вивчена серед вітчизняних науковців. Виконане дослідження є науково значущим тим, що вперше було здійснено аналіз експресивно-емоційної лексики роману Х. З. Ушаклігіля "Заборонене кохання". Завдяки проведеному дослідженню відбувся подальший розвиток вивчення емотивної лексики, стилістичний прийомів, тропів, експресивно-забарвленої лексики, що формують собою засоби вираження експресивно-емоційної оцінки тексту. Було розглянуто способи вербалізації емоцій у турецькій мові.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження полягають у можливості їхнього використання в навчальному процесі при викладанні практичного курсу перекладу, лексикології турецької мови та стилістики турецької мови. Було одержано результати, які можна використовувати у викладанні практичного курсу перекладу а саме в сфері художнього перекладу, курсах з лексикології, синтаксису лексики турецької мови та спецкурсах з майстерності художнього перекладу в турецькій мові а також курсах усного двостороннього перекладу.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів та підрозділів до них, з висновками до кожного з розділів, загальних висновків, анотації турецькою мовою, списку використаних джерел. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету, визначено об'єкт та предмет, викладено інформацію щодо матеріалів дослідження, про наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. У першому розділі висвітлюється загальне теоретичне підґрунтя дослідження, засади вивчення лексичних засобів вираження експресивно-емоційної оцінки у турецькому художньому тексті та методи аналізу лексики. У другому розділі аналізуються емоції та лексико-семантичні засоби, якими автор їх відображає у тексті турецькою мовою.

Апробація роботи. "Ad orbem per linguas. До світу через мови". Матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції "Наративи сучасної України у світовій геополітиці", 18-19 травня 2023 року. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2023. 349-352 с.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСПРЕСИВНО-ЕМОЦІЙНОЇ ОЦІНКИ У ТУРЕЦЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

1.1. Вивчення експресивно-емоційної оцінки вітчизняними та зарубіжними вченими

Лексичні засоби – це інструмент, який надає тексту певну поетику та допомагає відрізнити художній стиль від інших стилів. Система мовно-виражальних засобів, орієнтованих на досягнення ефекту високого стилю, незвичного для буденного спілкування (Українська мова: Енциклопедія, 2004). Т. С. Крайнікова визначає такі групи поетичної лексики: номінативна (слова, вжиті у прямому значенні), стилістично забарвлена лексика (архаїзми, неологізми, жаргонізми, професіоналізми тощо); тропи – слова вжиті у переносному значенні (метафора, іронія, метонімія, синекдоха, персоніфікація, епітет та інші (Крайнікова, 2002).

Тему вивчення експресивно-емоційної оцінки та шляхи її втілення в художньому тексті вивчали такі науковці як Н. І. Бойко, В. Галаган, А. С. Стадній, Є. Ю. Чайковська, В. Л. Іващенко, С. А. Шуляк, М. В. Гамзюк, Н. В. Романова, Т. Крайнікова та ін.

Експресивність має спільні риси, але не прирівнюється до емотивністю та емоційною оцінкою. Є. Чайковська, проаналізувала основні дослідження цих категорій лексики, та стверджує, що емотивність має зв'язок з аспектом психіки, що відповідає за емоційну реакцію і співвідноситься з певними типами емоцій; оцінність пов'язана з логічними категоріями цінності (те, що оцінюється, предмет оцінки) та оцінки (мисленнєвий акт, що виражає оцінне судження суб'єкта про цей предмет); натомість експресивність має відношення до властивості психіки людини посилювати виразність та силу свого висловлювання, вона суб'єктивна, оскільки ці характеристики визначаються суб'єктом, його когнітивним та емоційним сприйняттям і співвіднесені з певною нормативною шкалою (Чайковська, 2012). Аналіз останніх досліджень та

публікацій підтверджує те, що емоції та їхнє значення у художній літературі займає не останнє місце.

Турецький онлайн словник Турецького лінгвістичного товариства пояснює слово "лексика" (тур. söz dağarcığı) так: "Bir dilde kullanılan veya bir kimsenin bildiği, kullandığı sözlerin bütünü, söz varlığı, vokabüler, kelime hazinesi", (перек. укр. всі слова, які використовують і знають у певній мові; словниковий запас, вокабуляр, лексика"). А термін "емотивний" (тур. duygusal) цей словник описує як "duygularla ilgili, duygulara dayanan, hissî", (перекл. укр. щось, що пов'язане з емоціями, те, що базується на емоціях, емоційний"). (Türkçe Sözlük, 2011)

Вітчизняні мовознавці Р. І. Стефурак, М. І. Голянич, І. О. Бабій у своїх працях "Словник лінгвістичних термінів" визначають такі терміни визначенням: емоційна лексика – слова, що мають у своєму значенні компонент оцінки, виражають почуття, позитивне чи негативне сприйняття дійсності. Як показник емотивної функції мови емотивна лексика характеризує ситуацію спілкування, соціальні відносини, психічний стан мовців. Поточним показником людських емоцій виступають слова та вигукі. З емотивною сферою також має зв'язок лексика, що найменує:

а) психічні, внутрішні стани, характер світовідчуття, переживання (радість, любов, щастя, смуток тощо);

б) будь-яке поняття з оцінним компонентом позитивним або негативним (красень, сонечко, баламут тощо).

Емоційне забарвлення слів досягається за допомогою типових словотворчих засобів мови, афіксів із значенням пестливості, згрублості, літоти, гіперболи: матуся, бабище, манюсінський, страждальницький.

Також дослідники виділяють термін емотивна лексика – категорія слів, яка, крім об'єктивного лексичного значення, містить і суб'єктивне. Це додаткове стилістичне забарвлення може мати якнайширший спектр – урочисте, піднесене, шанобливе, ввічливе, пестливе, лагідне, схвальне, фамільярне, жартівливе, іронічне, зневажливе, грубе, вульгарне. Наприклад: хороший, дівчинка, базікало,

дурень. Щодо способу передачі експресивно-емоційних відтінків виділяються три групи слів:

1) слова, у яких емоційне забарвлення є частиною прямого значення або повністю несе в собі цю семантику;

2) слова, у яких емоційне забарвлення виникає у переносних значеннях;

3) слова, що набувають емоційного забарвлення через суфіксам (Стефурак, Голянич, Бабій, 2011)

Також, серед вітчизняних науковців можна виокремити думку мовознавиці М. А. Охріменко, яка зазначає, що емотіологія – це міждисциплінарна сфера науки. Вона існує на базі даних багатьох концепцій і теорій емоцій, як явища: філософського, соціального, біологічного, мотиваційного, впливу на активність тощо. Міждисциплінарність емотіології постає як логічний розвиток психологічно орієнтованої лінгвістики, яка стверджує, що емоція пронизує ментальну і вербальну сфери психологічної діяльності людини, включно з мовою тіла, виступає в ролі посередника між світом і його відображенням у мові людини, адже саме емоції виражають значення об'єктів у світі для людини й відтворюють у свідомості індивіда її емоційне ставлення до того, що її оточує. (Охріменко, 2017)

Окрім вищеназваних дослідників українська мовознавиця С. Я. Єрмоленко у роботі "Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів" виділяє експресивно-емоційну лексику – це слова, що, крім номінування предмета, передають ще й його суб'єктивну оцінку мовцем. Спектр додаткового стилістичного забарвлення широкий, а саме: від урочистого до зневажливого. (Єрмоленко, 2001) Експресивна функція мови:

1) функція суть якої полягає в тому, що мовець через конкретне висловлювання, передає слухачеві інформацію про свій психологічний і фізичний стан;

2) пов'язана із значенням експресії, тобто функція мови як системи засобів різних рівнів щодо їхньої здатності створювати образні, емоційно виразні тексти. (Єрмоленко, 2001)

У дослідженні про мовні засоби експресивізації в текстах польською мовою М. Ідзьо багато уваги присвятила вивченню диференціації понять «експресивність» і «емотивність» та їх особливостям у контексті сучасності. (Ідзьо, 2016) Н. Романова, працюючи над питанням емоційності й емотивної лексики, зосередилися на особливостях процесу перетворення семантики емоцій у мовний знак, «який кодифікує емоційно переосмислене первинне буття у вторинне». (Романова, 2011)

Емотивна лексика, спираючись на розвідку Н. Романової, яка на основі аналізу різноаспектних наукових студій доходить висновку, що до лексики такого типу належать «слова і словосполучення, в яких втілено знання про емоції й емоційний досвід людини про навколишній світ» (Романова 2011). Поділяємо спостереження науковиці про те, що «емотивна лексика поєднує досить розмаїтий корпус слів, які співвідносяться і з логічним, і чуттєвим пізнанням та освоєнням навколишнього світу, яке опосередковує світ внутрішній, психічний, емоційний, ментальний, вольовий» (Романова, 2011).

Експресивність – це семантична категорія, тобто, при появі експресивності в реченні або словосполученні, поняття стає ширшим та ускладнює його, тим самим змінюється смислова структура, додаються смислові відтінки. Елементи, які мають оцінювально-характерні властивості важливі при використанні експресивності в тексті або мовленні.

Емоційно-оцінна (конотативна) лексика – це лінгвістичний феномен, особливий компонент, за допомогою якого виражається психічний стан мовця, його ставлення до предмета, об'єкта, адресата мовлення, тобто все те, що складає мету емотивної функції слова. (Стадній, 2010)

Експресивність – це категорія, що надає оцінку емотивності тексту. Тобто, поняття вивчення мовної експресії складається з багатьох питань, які пов'язані з аналізом засобів та прийомів вираження емоцій.

На сучасному етапі дослідники виділяють від 2 до 10 різновидів базових емоцій найпоширенішими серед класифікацій є ці 10 позитивних та негативних базових емоцій: *радість* (позитивна емоція; задоволення потреб); *інтерес*

(позитивна емоція; організація навичок та умінь, заохочення до процесу навчання та роботи); *подив* (емоційна реакція; відповідь на подразник та на раптову ситуацію); *страждання* (негативна емоційна реакція; неможливість реалізувати те, чого бажає людина); *гнів* (негативна емоція; неприйняття ситуації, яка склалася в певний момент, реакція на небезпеку); *відраза* (негативна емоція; несприйняття різних моральних устоїв); *зневага* (негативна емоція; незгода в принципах, поглядах, суб'єктивне ставлення до чогось або до когось); *страх* (негативна емоція; відчуття наближення небезпеки); *сором* (негативна емоція; приниження, висміювання принципів та поглядів; неприпустима поведінка у суспільстві); *збентеження (тривога)* (негативна емоційна реакція; передчуття поганого, неприємна новина). Варто розглянути в межах нашої наукової роботи і деякі структурні та семантичні особливості емотивної лексики турецької мови.

Українська мовознавиця Н. В. Сем'янків вважає, що емоція – це явище, що напряду пов'язане з психікою а наявність певних емоцій зовсім не властива мовленню. Однак емоції можуть бути описані в тексті за допомогою лексичних одиниць, які характеризуються певними експресивними значеннями. (Сем'янків, 2015) Ми не можемо погодитись з такою думкою дослідниці і вважаємо, що мові та мовленню також властива певна експресивність та емотивність.

Словотворення вважається одним із найбільш продуктивних шляхів поповнення словникового запасу у будь-якій мові. Найбільш продуктивними способами словотворення в сучасній турецькій мові загалом є афіксація (що не дивно, адже сама турецька мова є аглютинативною і твориться методом додавання афіксів) та словоскладання. Ці способи демонструють суттєву продуктивність і, зокрема, при творенні лексичних одиниць емотивної сфери.

Вчені виділяють такі види експресивності:

- **образна експресивність** – основа якої є метафоричне значення, але переносне значення відбувається всередині слова. Наприклад: «Життя не просто для того, щоб працювати як раб».

- **експресивність перебільшення** – утворюється за допомогою прислівників. Утворення подібних прислівників у мові швидко зростає, вони

легко поєднуються з іменниками, але є й такі, що навпаки мають вузьку валентність у поєднанні зі словами.

- **денотативна експресивність** – враховуючі концепції А.І. Новікова, будь-який об'єкт, предмет, явище або навіть ситуація може бути денотатом, якщо має вплив на людину. Як правило автор може ввести в своє мовлення денотативну експресивність, якщо вона викликає у адресата ефект експресивності. Така експресивність навіть вноситься в асоціативні словники різних мов, бо вона давно закріплена у свідомості носіїв мови.

- **інгерентна експресивність** – це один із видів експресивності, який вживається без урахування контексту, а суттєвим елементом слова є його семантична структура.

- **сміслова експресивність** – вона виникає тільки під час сприйняття мовлення або тексту. Дана експресивність виникає у адресата тільки на емоційно-смісловому рівні.

- **адгерентна експресивність** – важливе значення має відтінок слова, який поєднується з іншими слова в конкретному контексті.

- **мовна експресивність** – мається на увазі, експресивність, як поєднання взятих неконтекстуальних конотацій мовних одиниць.

- **контекстуальна експресивність** – розуміється даний вид експресивності тільки за допомогою конкретного контексту, за його межами експресивність втрачає сенс.

Особливість експресивно-забарвленої лексики полягає в тому, що вона не лише називає предмет, явище чи ситуацію а й пропонує читачеві сформуванню соціальну оцінку події. Ми розділяємо думку Н.В.Гуйванюк, науковиця стверджує, що "емоційні слова завжди оцінні", оскільки "Під час актуалізації наявності емоційності передбачає оцінність" (Гуйванюк, 2011). На основі цього, вона оперує термінами "емоційна", "емоційнооцінна лексика та "емоційно-експресивна" лексика як взаємозамінними. (Гуйванюк, 2011)

Емоційно-забарвлена лексика – це слова, які виражають різні почуття, а також емоційні відтінки в оцінці явищ дійсності, осіб, подій і т. д. У

публіцистичному стилі “емоційне забарвлення певних слів є доконечною умовою, без цього неможливий глибокий вплив на читача чи слухача. Конотативне (експресивно-емоційне) значення – це нове вторинне значення, яке виникає в мовленні, і пізніше приживається самою мовою. (Стадній, 2014)

В. Л. Іващенко виникнення конотативної ознаки тексту розглядає як результат:

- 1) інтелектуально-логічного (асоціативні образи) переосмислення явищ, емоцій та речей;
- 2) емоційно-оцінного переосмислення (шляхом інтенсифікації оцінки чи шляхом оказіонального включення емоцій у контексті ситуацій);
- 3) як вияв природного поєднання інтелектуально-логічного і емоційно-оцінного переосмислення (Іващенко, 2006)

Основні ознаки емоційно-оцінної лексики:

- 1) полікомпонентність семантичної структури;
- 2) наявність формальних ознак та неформальних показників експресивності слова;
- 3) особливості контексту у тексті (Бойко, 2006).

Щодо типів оцінювальної лексики, можна зазначити, що в лінгвістиці виділяють такі лексеми:

- 1) лексема з неоцінним денотативним компонентом: не оцінне, не емоційне; оцінне, не емоційне; не оцінне, емоційне; оцінне, емоційне;
- 2) лексема з оцінним денотативним елементом: оцінне, не емоційне; оцінне, емоційне.

Спостереження В. Галаган над уживанням слів на позначення емоцій засвідчують, що вони можуть функціонувати ізольовано одна від одної: “1) як слова з негативною оцінкою, тобто ті які марковано тільки експресивним сенсом; 2) як іронічні лексеми, такі, які позначено винятково емоційною конотацією; 3) лексеми на позначення політичної належності”. Водночас науковець акцентує на тому, що у перебігу комунікативного акту конотативні компоненти семантики

вступають у різні комбінації. Тими, що зустрічаються найчастіше визнано емоційно-експресивні, емоційно - оцінні, експресивно – оцінні. (Галаган, 2008)

А. Стадній у своїх працях пише, що в емоційно-забарвленому мовленні здебільшого переважають як негативні емоційні оцінки, так і позитивно-емоційні. Саме тому дослідниця пов'язує емоційне стилістичне значення зі значенням оцінним, і у цьому насправді є сенс – емоції можуть бути позитивними або негативними, відповідно до соціальної оцінки явищ, що їх викликають. Так само й емоційний компонент «може характеризувати дію двома протилежними оцінками: позитивною (меліоративною) та негативною (пейоративною)» (Стадній, 2013)

Мова та емоції вважаються двома паралельними системами, і кожна з них тою чи іншою мірою впливає на функціонування один одної. Емоції виражають ставлення людини до життєвих ситуацій і проявляються в мові на вербальному рівні. Слова можуть позначати емоцію, їх комплекс або емоційний стан, відображення яких локалізується в змістовій структурі відповідних слів. Це відображення кодується специфічними семантичними компонентами, які формують емотивність слова (Літвінчук, 2000). І. М. Літвінчук вважає емотивність лінгвальною категорією, яка слугує для позначення емоційного стану людини за допомогою різних мовних засобів. (Літвінчук, 2000) Людські емоції мають властивість відображатись у мові й можуть сприйматися завдяки емотивним знакам. Допоміжними у дослідженні емоційно-експресивну складову тексту також є така категорія як емотиви. Емотивність – це емоційність у мовному значенні, тобто чуттєва оцінка об'єкту, вираження мовними або мовленнєвими засобами відчуттів або переживань людини.

Для того, щоб передати експресивно-емоційну оцінку в мовленні, не обов'язкове налічування всіх компонентів експресивності, хоча вони тісно поєднані один з одним. Мовець сам обирає, який компонент експресивності вжити для її реалізації, враховуючі при цьому ситуацію та контекст у якому відбувається дія. Зважаючи на те, що в основі роботи лежить аналіз літературного твору та пошук у ньому засобів експресивності, варто наголосити, що література

в цілому зображує людський досвід за допомогою різноманітних прийомів. Вона тісно пов'язана з рефлексією читачів – осмисленням, роздумами над пережитим та прочитаним досвідом. Книги впливають на людину безпосередньо (словами, реченнями) та символічно (образами, асоціаціями). Значення будь-якого тексту, можна розглядати, як дискурс. Він вміщує в собі весь простір контексту та пов'язаний з усіма гуманітарними науками і лінгвістика одна з них. Одиницями дискурсу є конкретні висловлювання, які функціонують у реальних історичних, суспільних і культурних умовах, а у своєму змісті і структурі відображають умову продиктовану часом. Дискурс вживається як стиль (романтичний, модерний, постмодерний), а також як ідіолект – індивідуальний стиль митця. Є різні види дискурсу: філософський, художньо-літературний, тощо. Загалом, в художньому тексті, головною функцією дискурсу є створення емотивного змісту й емотивної тональності твору. Особливістю вираження експресивності у мовленні є те, що вона може бути виражена різними рівнями одиниці мови. Таким чином, експресивні елементи утворюють не просто систему, а головну систему з другорядними підсистемами. Особливістю системи вираження експресивності можна вважати лексичні засоби, а синтаксичні засоби віднести до другорядних підсистем. Але вчені ще дискутують, тому єдиної думки з цього приводу немає, тому можна знайти твердження, що синтаксичні засоби – є головною системою у вираженні експресивності, а лексичні відносяться до другорядних. Крім лексичних та синтаксичних засобів, є ще фонологічні та морфологічні засоби, але наша увага сконцентрована безпосередньо на лексично-семантичних засобах.

Емотивність у художніх творах проявляє себе через сукупність показників, що є ієрархічно організованими текстовими компонентами, пов'язаними з експлікацією в тексті емоціогенних знань про мову й у мові (сигнали емотивності), про світ (емотивні ситуації) та про текстову дійсність (емотивні топіки). Емотивність актуалізується в тексті через текстові компоненти різного типу, що характеризуються формальною, семантичною та лінгвокогнітивною хаотичністю. Така неоднорідність показників емотивності першочергово задається їх лінгвосеміотичною специфікою, яка виявляється у здатності

емотивно навантажених компонентів тексту різноманітним чином виражати емоційні інтенції автора й моделювати емоційне реагування читача на текстову дійсність. (Гамзюк, 2000) Людина наділена здатністю керувати словесним вираженням емоцій, пропускати їх через ситуативні, соціальні та інші фільтри світосприйняття, залежно від яких одні й ті самі емоції можуть знаходити різні лексично-семантичні вираження.

Однією з фундаментальних рис художнього стилю, що, відповідно має значний вплив на цільову аудиторію, слід вважати експресивність та емотивність лексичних одиниць або словосполучень. За своєю суттю саме художнє мовлення покликане реалізувати два найважливіші завдання художньої літератури – емотивну й естетичну. Категорії "емоційність" та "експресивність", як правило, перебувають у постійних точках перетину, зазвичай сприймаються як синонімічні поняття. За нашою думкою, все ж існує потреба в їх диференціації, хоч вона й матиме певну умовність. Так, у контексті аналізу позицій науковців щодо єдиного тлумачення експресії в лінгвістиці можна виокремити основи, на яких базуються їх трактування, зокрема властиві оцінно-характеристичні відтінки, що роблять мовлення виразним; смислове наповнення, комплементарне основному значенню слів і виразів, що інтенсифікує вираження суб'єктивного ставлення до предмета та його опису.

Слова "злість", "біль", "радість" містять лише поняття про певні емоції і дають їм пряме значення, тоді як семантика емотивів виражає внутрішній емоційний стан людини, її свідомості, самопочуття та психіки. Наступним видом мовного вираження емоцій є опис. На відміну від їх раптової появи у мовленні, опис є свідомим вираженням емоційного стану мовними засобами. Зазвичай опису підлягає, не емоція в цілому, а її зовнішня експресія: міміка обличчя, рухи очей та губ, жестикуляція, тембр голосу, інтонація тощо. Лексичний опис емоційних кінем (опис рухів, що супроводжують емоційне мовлення) та просодем (опис виразності та інтонації мовлення) відтворює атмосферу емоційних переживань, викликаючи в реципієнта почуття, відповідні до наміру

автора. Це відбувається завдяки універсальності експресивного компонента та можливості його декодування.

Емотиви виражають і емоцію, і поняття, пов'язане з цією емоцією. У реченні вигук виконує комунікативну й емотивну функції, що свідчить про їх важливу роль у мовленнєвому акті. (Мац, 2002)

У деяких випадках той самий виразний компонент може передавати різні емоційні стани. Так, наприклад, посмішка як одна з основних психофізичних реакцій людини, хоча і передає в більшості випадків задоволення – радість, іноді може виступати сигналом презирства, відрази і навіть суму. Лексика називання та опису емоцій є за своєю семантикою нейтральною. Лексичний фонд власне емотивних засобів мови формують емотиви – спеціальні лексичні одиниці, що виражають емоції. У своїй семантичній структурі вони обов'язково містять емоційний компонент. В залежності від типу емотивної семантики, всі емотиви поділяються на афективи, в яких емотивна семантика складає єдиний зміст семантики слова, та конотативи, в яких емотивні семантики супроводжують основне логіко-предметне значення. Ці обидві групи лексики є емотивними як у мові, так і у мовленні. Однак є група слів, які в мові є нейтральними, але мають емоційний потенціал, що реалізується в процесі функціонування в мовленні.

З точки зору українського мовознавця В. Чабаненко, експресія – це не результат, а причина, «те, що породжується емоційністю, характерністю»; вона лише підсилює силу сказаного. Окрім цього, лексикограф вважає, що експресія не зводиться лише до емоційного й художнього типу вислову, а навпаки – накопичує в собі набагато ширший діапазон понять, у тому числі семантичний, вольовий, нормативний, естетичний, ситуативний, соціально-оцінний та інші (Чабаненко, 2002). Емоційність – це якісна психологічна ознака конкретного суб'єкта, що транслюється в тому числі через комунікативний акт. Емоції поєднують у собі різні стани й реакції, де лише останні мають форму зовнішнього прояву.

Емотивність – це іманентно притаманна властивість мови виражати системою своїх засобів емоційність як факт психіки, а також відображені в

семантиці мовних одиниць соціальні та індивідуальні емоції. Емотивність відображається двома способами: зміст і вираження, через які транслуються емоційне ставлення та психо-емоційний стани мовця.

Для опису емоційних характеристик слова сучасні мовознавці використовують різні терміни. Лексичні одиниці, які виражають емоції або емоційні стани, називають емоційно-оцінною, емотивною, експресивною, емоційно-забарвленою лексикою. В останніх дослідженнях у галузі емотиології переважно вживається термін емоційна лексика, яким визначають сукупність лексичних одиниць, призначених для мовного відображення емоцій. У лінгвістичних дослідженнях невирішеним залишається питання щодо складу емоційної лексики. Деякі лінгвісти вважають, що не потрібно відносити до емоційної лексики мовні одиниці, які виражають емоції та почуття.

Сучасна дослідниця Н. І. Бойко теж наголошує на тому, що категорія експресивності в українському та зарубіжному мовознавстві «розглядається як психолінгвістична, соціолінгвістична чи власне лінгвістична сутність і вивчається в ономасіологічному, семантичному, синтаксичному та лінгвостилістичному аспектах» (Бойко, 2005)

Для віднесення лексичних одиниць до емотивів необхідно, застосовувати два підходи: *психологічний і лінгвістичний*. З погляду психології, емоційна вмотивованість лексики обумовлюється емоційною реакцією суб'єкта; лінгвістична ж умотивованість емоційності полягає в її властивості самому слову і є невід'ємним компонентом його значення. На лексичному рівні емоції трансформуються в емотивність, яка, на нашу думку, є лінгвістичною категорією, емоцію ж кваліфікуємо як психологічну категорію, при цьому враховуємо, що сутність емотивів у мові ґрунтується на дослідженні самих емоцій. Поняття «емотивна лексика», таким чином, будується на підставі урахування в описуваному об'єкті аспектів його значення, які відображають основні людські емоції, а лексична маніфестація конкретизує їх з різним ступенем глибини й у різних аспектах.

Слово дійсно є основним засобом стилістики, тому різні вчені та поети вивчали вживання слів і продовжують дослідження до сьогодні. Із слів формуються різноманітні стилістичні конструкції типу метафор, словосполучень з епітетами, евфемізмами і так далі. Хоча слова і не мають прямої експресивної забарвленості, але майстерність письменника перетворює «прості слова» справжні шедеври.

Отже, емотивною лексикою називаємо всю сукупність засобів, якими позначають назви емоцій, а також емоційно-забарвлені слова, що виражають емоції та почуття.

1.2. Функціонування емоційно-експресивної оцінки в художньому тексті.

Емоційно-експресивна оцінка в художньому тексті грає ключову роль у передачі емоцій, які прагнув закласти автор в текст. Вона не лише додає емоційного забарвлення, а й визначає тон тексту. Основні функції включають:

- 1) Вираження емоцій та ставлень:** (Слова та вирази з емоційно-експресивною оцінкою використовуються для передачі почуттів.)
- 2) Створення образів:** (Емоційно-забарвлені лексичні одиниці викликають в уяві читача конкретні образи та асоціації.)
- 3) Залучення читача:** (Використання емоційно забарвленої мови допомагає залучити читача до тексту, зробити його близьким до того, досвіду який знайомий читачу.)

У контексті вивчення мови художнього твору, де мовлення є ретельно продуманим та спрямованим впливати певним чином на читача, категорія емотивності є найбільш доцільною для розгляду, адже напряду стосується емоційно-експресивного аспекту твору на основі якого проходить дослідження. Мова виконує безліч функцій серед яких є й комунікація. Проте емотивна функція є також надзвичайно суттєвою – вона проявляється щоразу, коли мовець виражає свої почуття, власне ставлення до навколишньої дійсності або коли він прагне викликати певну емоційну реакцію реципієнта. Отож, місце емотивної функції мови визначається тією функцією, яку відіграють емоції в житті людини

– функцією ситуативного переживання; вираження оцінного ставлення до співрозмовника; відображення відношення між мотивами та можливістю адекватної їм поведінки суб'єкта. (Чабаненко, 2000)

Семантична основа мовлення та письма автоматично зумовлює формування його оцінки. Згідно з прагматичною концепцією оцінне значення пояснюється як мета комунікації окремого акту мовлення. Сама ж теорія мовних актів зводиться до того, що всі оцінні висловлювання доцільно виділяти в окрему групу в системі «експресивні», адже вони наповнені змістом, так званою ілокутивною силою, розраховані на досить конкретний перлокутивний ефект, а оцінка пропущена через світосприйняття, систему цінностей та емоційну сферу психіки. Не зважаючи на те, що емоції є одним з предметів когнітивної лінгвістики, вони залишаються психологічною категорією, в той час, як емотивність – мовною. Емотивне значення – це значення, єдина структура якого містить сему емотивності тієї чи іншої категорії, тобто це значення, в якому виражено або визначено емотивний зміст (Жох, 2012). Емотивна лексика вербалізує об'єктивні й суб'єктивні, образні й поняттєві, статичні й динамічні, універсальні й національно-специфічні особливості тексту. Не зважаючи на те, що всі емоції ідентифікуються соціальними параметрами (за виключенням універсальних), все ж спостерігаються окремі, не звичні для тої чи іншої культури, внаслідок чого вони концептуалізуються та стають окремими лексичними одиницями.

1.3. Класифікація експресивно-емоційної лексики

Емоційно-експресивні конотації пов'язані з вираженням ставлення до предмета, його оцінкою. За емоційно-експресивною приналежністю всі слова можна поділити на дві групи:

- 1) слова, що висловлюють позитивну оцінку;
- 2) слова, що виражають негативне ставлення до того, що виражається або до того, що відбувається.

Серед експресивно-забарвлених слів виділяємо емоційно-оцінні слова, оцінне значення таких слів є компонентом семантичної структури слова або такі слова, що відображають емоцію, оцінне значення яких характеризується

конотацією. Особливість емоційно-експресивної лексики полягає в тому, що емоційне забарвлення «накладається» на лексичне значення слів, але не зводиться до нього, тобто номінативна функція ускладнюється через проблему оцінювання. (Білоноженко, Гнатюк, 2000).

Багато слів не лише позначають поняття, а й виражають ставлення до них мовця, особливий вид оцінення через призму бачення світу. Ці слова у своїй семантиці вже мають емоційно-експресивний чинник і тому вважаються стилістично маркованими. Слова цієї групи в більшості випадків однозначні. Оцінення, виражене в їхньому значенні, настільки очевидне, що не дозволяє використовувати слово в інших ситуаціях та в іншій конотації.

Другу групу складають багатозначні слова, які в прямому значенні зазвичай є стилістично нейтральними, а в переносному, мають яскраву оцінність і експресивне стилістичне забарвлення. М. Кожина умовно називає їх ситуативно стилістично забарвленими. Третю групу утворюють слова, в яких емоційність і виразність досягаються здебільшого за допомогою суфіксів. Четверту групу складають такі лексичні одиниці, в яких оцінність і експресивність пов'язані з традицією вживання. Емоційність мовлення часто передається особливо виразною лексикою. (Рижевська, 2017) Експресивність (вираз) (від лат. Expressio) означає акцент, високий рівень прояву почуттів і негативних і позитивних. В турецькій мові є багато слів, у яких до номінативного значення додається елемент експресії. У всіх цих випадках семантична структура слова ускладнена конотацією. Часто одне нейтральне слово має декілька синонімів, які відрізняються рівнем емоційної напруги.

1.4. Психолінгвістика як метод аналізу емоційного компоненту лексики.

Емоція - це психологічні стани, які є науково та психологічно обґрунтованими, вони виникають у результаті нейрофізіологічних змін, також по-різному пов'язані з думками, почуттями, поведінковими реакціями, ступенем задоволення чи страждання. Художня література (в нашій роботі йдеться про прозовий твір) завжди зображує людей з їхнім психотипом та особистою мотивацією кожного персонажа. Через це, письменник формує психотипи кожен з яких виражає свої емоції так а не інакше. Тобто, говорячи про художню

літературу ми маємо чітко розуміти, що лексика, яку автор використовує для відображення емоцій (що створює експресивно-емоційну оцінку тексту) того чи іншого героя (героїні) завжди відповідатиме його психотипу і саме через емотивну лексику можна розкрити головні характерні риси того чи іншого героя твору. Щоб аналіз та розкриття теми були якомога точнішими варто звернутись до психолінгвістики.

Сучасні професійні перекладачі здійснюють свій переклад ґрунтуючись на даних не лише загального мовознавства або ж перекладознавства, а й на результатах дослідження такого лінгвістичного напрямку як психолінгвістика. Для здійснення якісного перекладу сьогодні уже недостатньо послуговуватись лише лінгвістичними даними, важливим є також дослідження екстралінгвістичних складових тексту, таких як психічна реальність автора тексту, його особистого емоційного та життєвого досвіду, смаків та уподобань. Ці екстралінгвістичні фактори, що зумовлюють успішність перекладу, і вивчає така лінгвістична галузь як психолінгвістика. (Дячук, 2015)

Засекіна Л. В. дає таке визначення. Психолінгвістика - це наука про мовленнєву діяльність людей у психологічних та лінгвістичних аспектах, зокрема експериментальне дослідження психічної діяльності суб'єкта в засвоєнні та використанні мови як організованої та автономної системи. Адже значення будь-якого знаку полягає, насамперед, у активізації когнітивних процесів індивіда (Засекіна, 2002)

Романова Н. В. у своїй статті "Психолінгвістичні методи дослідження емотивної лексики" про психолінгвістику як про метод аналізу пише так: "Первісно об'єктом аналізу було окреме слово, а предметом – причино-наслідкові зв'язки між словами у вербальній пам'яті людини. Вихідною схемою аналізу була формула: *стимул – асоціативний зв'язок – реакція*". Стимул має різну форму: від вербальної (звук, склад, слово, словосполучення, речення, текст і т. д.) до невербальної (музика, живопис, кіно, театр та інші види мистецтва). Зв'язані зі стимулом будь-які реакції, а саме – інше слово, називають *асоціаціями*. Експериментальна методика ґрунтувалась здебільшого на асоціативному

експерименті, який сьогодні називають ефективним методом дослідження глибинних закономірностей у мереживі сенсорних кореляцій загальної архітекτονіки людської свідомості, найбільш розробленою технікою семантичного аналізу, одним із ефективних дослідницьких інструментів опису внутрішнього лексикону людини." (Романова, 2012)

Посилаючись на ці данні, можна зробити припущення, що психолінгвістика є одним з методів аналізу для надання експресивно-емоційної оцінки твору. Це можна підтвердити тим, що слова, які мають це емоційне забарвлення вимовляються в стані високого емоційного збудження. Що це за лексика та вирази, залежить від персонажа та його психології, яку заклав у нього автор. Яловець А. І. у статті "Психолінгвістична структура мовлення індивіда в стані емоційної напруги" надає такі особливості мовлення під час емоційного сплеску людини:

1. Змінюється моторна реалізація мовлення. Коли людина хвилюється, то вона або говорить значно голосніше, або значно тихше, ніж звичайно. Пришвидшується, або навпаки, сповільнюється темп мовлення; вимова може ставати чіткішою; фрази не завершуються;

2. Значно збільшується кількості пауз нерішучості і пошукових пауз. При цьому вони супроводжуються "емболами", – нефонологічними вокальними утвореннями (на кшталт *ee, кх, гм, мм*), кількість яких збільшується півтора рази, порівняно з мовленням тих самих людей у звичайному стані;

3. Змінюється граматична будова мовлення: збільшується кількість іменників і дієслів у порівнянні з прикметниками і прислівниками, мовлення стає динамічнішим;

4. Лексично мовлення стає більш спрощеним – мовець оперує коротшими частотнішими за вжитком словами. Збільшується кількість слів-паразитів, неологізмів і парафазій (помилкового вживання слів). З'являються семантично нерелевантні повтори фраз, одного слова, складів.

У стані емоційної напруженості для мовлення характерна також незакінченість (опущення частини слова, наприклад його кінця). Це

супроводжується змінами у структурі речення а також повторами. У плані семантики, мовлення в цьому стані також зазнає змін. Воно характеризується, з одного боку, більшою різкістю в оцінках, з іншого боку – нерішучістю. Мовцем обираються слова з чітким позитивним або негативним значенням, тобто переважає крайня полярність в оцінках. (Яловець, 2011)

Якщо заглибитись в усі методи дослідження лексики або тексту з точки зору психолінгвістики, існує декілька методів дослідження:

Проективні методи:

1. Семантичний диференціал – спосіб вимірювання афективного або конотативного значення слів (текстів), застосовується також для вимірювання ставлення відносно інших понять та об'єктів.

2. Вільний асоціативний експеримент – має на меті побудову асоціативного поля стимулу і ґрунтується на добуті від респондента асоціативної реакції на запропонований вербальний стимул.

Квантитативні методи:

3. Психолінгвістичний текстовий аналіз – спрямований на дослідження стилістичних характеристик текстів. Аналіз проводиться на таких головних показниках: обсяг тексту; кількість речень; їхній середній розмір; коефіцієнт словникової (лексичної) різноманітності; коефіцієнт дієслівності, агресивності; коефіцієнт логічної зв'язності; коефіцієнт емболії.

Більшість цих методів дослідження психолінгвістики широко використовуються і в перекладацькій практиці.

Під час аналізу тексту, необхідно брати до уваги вище перераховані чинники, адже вони допоможуть розпізнати емотивну лексику, проаналізувати її та визначити чому автор вжив ті чи інші слова, звороти тощо.

1.5. Методи дослідження лексико-семантичних засобів експресивно-емоційної оцінки в турецькому художньому тексті

Аналіз лексики художнього прозового тексту, зазвичай, проводиться шляхом поєднання методів, що враховують усі типи зв'язків між словами (синтагматичні, парадигматичні й епідигматичні), а саме: контекстуально-

ситуативного, інтерпретативного, компонентного, лексикографічного, дискурсного методів аналізу.

Контекстуально-ситуативний метод – це такий метод, який розкриває чинники, що визначають зрушення в значенні граматичних форм. Ці фактори можуть бути експліцитними, тобто вираженими та імпліцитними, невираженими або ситуативними. До експліцитних факторів належать:

- а) значення слова;
- б) оточення (інші слова, пов'язані з цією словоформою, структура пропозиції, послідовність слів);
- в) експресивні засоби (наголос, інтонація).

До імпліцитних чинників належить ситуація, тобто елементи описуваної події, що ще не виражені певними мовними засобами в тексті.

Інтерпретативний метод аналізу - це підхід до дослідження, який спрямований на розуміння значень та інтерпретацію явищ, а не на вимірювання чи кількісну обробку даних. Використовується в гуманітарних науках, зокрема і в лінгвістиці.

Інтерпретативний метод передбачає, що дослідник активно взаємодіє з об'єктом дослідження, намагаючись зрозуміти його перспективу та інтерпретувати представлені дані. Використовуються різноманітні методи, такі як аналіз текстів, вивчення культурних контекстів, інтерв'ю, спостереження та інші квалітативні підходи. Метод дозволяє отримувати глибше розуміння соціальних, культурних та поведінкових аспектів досліджуваних явищ, але вимагає від дослідника суб'єктивного включення та врахування власних переконань та дослідницьких позицій.

Аналіз компонентів лексеми в лінгвістиці означає розглядання його структурних елементів чи складових частин. В мовознавстві слово може бути розглянуте як сукупність звукових і лексичних одиниць, які мають свої власні значення та відтінки. Основними компонентами слова є морфеми та фонemi.

1. **Морфеми:** Мовні одиниці, які несуть значення. Їх можна поділити на корені, префікси, суфікси та інші афікси. Корінь містить основне значення слова, тоді як афікси можуть змінювати його значення чи форму.

Наприклад, у слові "непристрасний" морфеми: "не-" (префікс, що вказує на заперечення), "пристрасн" (корінь, що вказує на пристрасність), "-ий" (суфікс, що вказує на приналежність).

2. **Фонеми:** Звукові одиниці, які розрізняють слова між собою. Наприклад, слова "бук" і "стук" відрізняються лише декількома морфемами ("б" та "с", "т").

Аналіз компоненту слова допомагає розібрати його на складові частини, розуміти структуру мовлення та вивчати, як мова використовується для вираження значень.

Лексикографічний аналіз — це метод вивчення слів, їхнього значення, вживання та зв'язків між ними за допомогою лексикографічних ресурсів, таких як словники. Основна мета лексикографічного аналізу — це розкриття семантичних, граматичних та стилістичних відтінків слів у конкретному контексті.

Основні етапи лексикографічного аналізу можуть включати:

1. **Визначення значення слів:** Аналіз того, як слова вживаються та як їхнє значення може змінюватися в різних контекстах.
2. **Семантичний аналіз:** Вивчення семантичної структури слів, включаючи їхні основні та додаткові значення.
3. **Граматичний аналіз:** Розгляд граматичних особливостей слів, таких як форми, відмінюваність, складні конструкції тощо.
4. **Фразеологічний аналіз:** Вивчення фразеологізмів, ідіом та інших виразових конструкцій.
5. **Лексикографічне узагальнення:** Спроба описати слова в словнику, надаючи їм визначення, приклади вживання, синоніми та іншу інформацію.

Лексикографічний аналіз є важливою складовою лінгвістичного дослідження та допомагає розуміти, як мова функціонує у певному соціокультурному та історичному контексті.

У лінгвістиці дискурсивний метод аналізу вивчає мовленнєві прояви як частину більш широкого дискурсу, орієнтованого на вивчення мовних засобів та їх використання у конкретних ситуаціях спілкування. Основні аспекти дискурсивного аналізу у лінгвістиці включають:

1. **Текстуальний аналіз:** Дискурсивний метод враховує мовні конструкції та їхню взаємодію на різних рівнях тексту, включаючи слова, фрази, синтаксис, діалогічні зв'язки тощо. Аналізується те, які елементи взаємодіють, щоб створювати значення.
2. **Контекстуальний аналіз:** У лінгвістичному дискурсивному аналізі важливу роль відіграє контекст. Вивчається, як мовленнєві прояви взаємодіють з конкретними ситуаціями, соціокультурними умовами, а також історичними чи політичними обставинами.
3. **Синтаксичний та структурний аналіз:** Досліджується, як будуються мовленнєві конструкції, яка їх структура та логіка. Це може включати аналіз синтаксичних структур, порядку слів, використання мовних засобів для створення певних ефектів.
4. **Діалогічний аналіз:** Розглядається спілкування як діалог, вивчаються засоби взаємодії між учасниками дискурсу та їхні ролі в процесі спілкування.
5. **Когнітивний аналіз:** Досліджується, як когнітивні процеси впливають на створення і розуміння мовленнєвих конструкцій.
6. **Критичний аналіз дискурсу (Critical Discourse Analysis, CDA):** Особливий підтип дискурсивного аналізу, який акцентує увагу на виявленні і аналізі владних відносин у мовленнєвих конструкціях та їхніх впливах на суспільство.

Дискурсивний метод в лінгвістиці допомагає розуміти мовленнєві процеси в їхньому широкому соціокультурному та мовному контексті.

Окрім цих базових методів аналізу у лінгвістиці, також варто звернути увагу на більш вузькі напрямки аналізу та досліджень а саме лексико-стилістичний аналіз, який допомагає у розкритті теми особливостей слова.

Стилістичний аналіз реалізується в таких формах роботи:

- виявлення в тексті певного стилістичного засобу;
- порівняння емоційно забарвлених мовних одиниць зі стилістично нейтральними;
- аналіз стилістичних помилок; характеристика лексичних, граматичних засобів текстів різних стилів.

Стилістичний аналіз окремого мовного засобу, вилученого з тексту, дає можливість бачити не всю сукупність його стилістичної маркованості, а лише ті ознаки, що відбиті в конкретному тексті, помічати залежність аналізованого мовного засобу від тексту; визначати, яке стилістичне навантаження несе цей засіб. Такі завдання виконуються різними способами: добором синонімічних варіантів, антонімів і заміною ними мовного засобу; виявленням тих змін, що відбулися внаслідок його заміни.

Використання лексико-стилістичного аналізу вимагає дотримання загальнодидактичних та лінгвістичних принципів. Однак цей вид аналізу має і свої принципи, що ґрунтуються на його специфічних ознаках. Такими принципами є:

- 1) вироблення лексико-стилістичної пильності (увага до кожної лексеми в тексті, до її ролі у формуванні стилю);
- 2) визначення значення слова в контексті;
- 3) увага до незнайомих слів, до сполучуваності слів;
- 4) виділення ключових слів (стилетворчих лексем), що впливають на стиль;
- 5) увага до лексичної різноманітності (це синоніми, антоніми, тощо), до лексичних шарів (терміни, професіоналізми, діалектизми);

Критеріями визначення видів лексико-стилістичного аналізу вважається: характер аналізованих текстів, форму мовлення, типи висловлювань, логіка викладу, місце виконання, ступінь повноти.

Уміння й навички лексико-стилістичного аналізу формуються на основі знань, умінь і навичок з лексикології та стилістики, відповідно, лексико-стилістичний аналіз впливає на якість наукового дослідження. (Бацевич, 2004)

Для нашого дослідження також необхідно використати також і лексичний розбір тексту та слова.

Лексичний розбір слова - Це всебічний лексико-семантичний і функціональний аналіз слова як лексичної одиниці мови, як об'єкта його вивчення в лексикології.

Лексичний розбір тексту - Це всебічний лексико-семантичний і функціональний аналіз лексичних одиниць тексту (зазвичай художнього), а також їх ролі в даному тексті.

Лексичний розбір може бути тестовим (навчальним) та поточним. Перший передбачає роботу зі словниками різних типів: тлумачним, етимологічним, синонімів, антонімів і т. д., другий - вміння самостійно проаналізувати слово і виявити його характеристики та особливості.

Лексичний розбір включає в себе послідовно три етапи (частини), що відповідають основним аспектам вивчення слова в лексикології: семантичному, системному та функціонально-стилістичному (соціолінгвістичний).

- 1) аналіз семантичної структури слова,
- 2) аналіз системних зв'язків слова,
- 3) функціонально-стилістичний аналіз слова.

Висновки до 1 розділу

Спираючись на загальні лінгвістичні поняття про експресивно-емоційну оцінку у художньому тексті, робимо висновок, що вона передається у тексті такими лексико-семантичними засобами як: існують такі поняття як експресивна лексика, емотиви, експресивно-забарвлена лексика. Експресію, як лінгвістичне явище досліджували такі науковці (Н. І. Бойко, В. Галаган, А. С. Стадній, Є. Ю. Чайковська, В. Л. Іващенко, С. А. Шуляк, М. В. Гамзюк, Н. В. Романова, Т. Крайнікова та ін.). Українські та зарубіжні лінгвісти роками працюють над дослідженням теми експресії і емоцій та їх місця в лінгвістиці. Думки вчених розділяються, більшість схильна вважати, що компонент емоції має місце в контексті лінгвістики. Деякі їхні колеги не поділяють таких поглядів на проблематику і місце емоцій у мовному контексті і притримуються думки про те, що це прерогатива психологічних та медичних сфер науки. Ми ж погоджуємось з вченими, які наголошують на нерозривному зв'язку емоцій та мовлення адже без вербалізації емоцій ми не дізнаємось які це емоції, що саме хоче сказати ними автор тексту і які лексично-синтаксичні засоби він для цього використовує.

Основне завдання цих лексем передавати емоції та загальну експресивно-емоційну оцінку тексту. Для того, щоб передати експресивно-емоційну оцінку у художньому тексті (у цій роботі прозовому романі), не обов'язкове налічування всіх компонентів експресивності, їх можна поєднувати як з емотивною лексикою так і з номінативною, головне завдання – передати експресію якомога точніше та чіткіше. Автор обирає, який компонент експресивності вжити для її реалізації, враховуючі при цьому ситуацію та контекст у якому відбувається дія. Зважаючи на те, що в основі роботи лежить аналіз літературного твору та пошук у ньому лексико-семантичних засобів експресивності, варто наголосити, на особливості жанру у якому написаний цей твір та його сюжет. Експресивність включає в себе оцінювальні-характерні властивості, які можуть вносити емоційне забарвлення, ставлення або виразність у мовленні. Оцінювальні елементи можуть бути виражені через різноманітні лексичні, синтаксичні та інтонаційні засоби. Експресивно-емоційна оцінка виконує в тексті такі функції: вираження емоцій та

ставлень, створення образів, залучення читача. За емоційно-експресивною приналежністю всі слова можна поділити на такі групи: слова, що висловлюють позитивну оцінку та слова, що виражають негативне ставлення до того, що виражається або до того, що відбувається.

Для науково-обґрунтованого дослідження необхідно застосовувати лінгвістичні методи аналізу лексики такі як: контекстуально-ситуативний, інтерпретативний, компонентний, лексикографічний, дискурсний та лексико-стилістичний. Також застосовуються лексичний розбір слова та тексту. Вони визначають основні аспекти твору або лексики. У даній роботі використані такі методи аналізу та досліджень: метод суцільної вибірки, описовий метод та психолінгвістичний аналіз. Останній стає допоміжним в розумінні психологічного аспекту твору, зрозуміти, які почуття та переживання а головне, які лексично-семантичні засоби застосовує автор у тексті і опираючись на цю інформацію, аналіз лексики та стилістичних прийомів стає значно якіснішим.

Отже, у першому розділі ми з'ясували які вчені досліджували експресивний чинник у художніх текстах, що таке експресія та емотивність, яка класифікація експресивної лексики та яку функцію в тексті виконує експресивно-емоційна оцінка.

РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕКСПРЕСИВНО-ЕМОЦІЙНОЇ ОЦІНКИ У РОМАНІ ХАЛІДА ЗІІ УШАКЛИГІЛЯ “AŞK-I MEMNU” (“ЗАБОРОНЕНЕ КОХАННЯ”)

2.1. Лексичні засоби вираження емоційно-експресивної оцінки в турецькому романі Халіда Зіі Ушаклигіля “Aşk-ı memnu” (“Заборонене кохання”)

Проаналізувавши та визначивши теоретичні засади таких понять як «емоція», експресивна лексика, експресія, емотиви, та опираючись на матеріал, на основі якого відбувається розкриття лексико-семантичних засобів вираження експресивно-емоційної оцінки умовно можна поділити всю емотивну лексику на таку, що позначає:

- 1) позитивні емоції (радість, любов, прихильність, щастя);
- 2) негативні емоції (гнів, страх, зневага, тривога, заздрість);

Під час аналізу поданих у творі лексично-семантичних одиниць завжди варто зважати на такі зовнішні фактори, що впливають на текст:

- письменницький стиль автора;
- жанр у якому написаний твір та його сюжетний троп;
- історичний контекст у якому був написаний та вперше опублікований твір;
- політичний устрій, зокрема, цензура та свобода слова.

2. 1. 1. Лексичні засоби для передачі тривоги та страху.

Кожен автор описуючи ту чи іншу сюжетну лінію у тексті, передає емоції головних героїв зважаючи на особливість жанру, майстерність, особливий письменницький стиль, світогляд та історичний контекст в якому був написаний роман. Лексико-семантичні засоби є чи не найголовнішим способом передачі не лише емоцій а й загального сенсу твору. Передача таких емоцій як тривога та страх є чи не найскладнішим завданням, адже автор має, щонайменше передати і щонайбільше спонукати читача відчувати ці ж емоції.

Страх, на думку психолога К. Ізарда, складається зі специфічних фізіологічних змін, експресивної поведінки та переживання, що зумовлено очікуванням загрози або небезпеки. Каталізаторами страху є драйви, емоції і

когнітивні процеси. Драйви сигналізують людину про гострий фізіологічний дефіцит, емоції активують страх за принципом емоційного сплеску, когнітивні процеси конструюють найбільш поширений клас активаторів страху, загрозливу життю (удавану чи реальну) і спокою, стимулюють емоційну пам'ять, що зберігає негативний досвід. У подиві зазначений вище американський психолог убачає підготовку людини до ефективної взаємодії із новою, раптовою подією і її наслідками. Подив змінює загальне емоційне тло індивіда, вивільняє енергію його нервових шляхів, очищує останні й забезпечує перехід до нової психічної енергії. (Романова, 2017)

На тлі сказаного до емотивної лексики належать слова й словосполучення, що означають феноменологічні, нервово-м'язові й нейрофізіологічні прояви емоцій. Феноменологічні прояви емоцій найменовано номенами зі значенням (від)чуття, настрою, форми вияву емоційного стану, переживання, інтенсивності переживання, суб'єкта (носія емоційного стану), об'єкта (носія емоційного стану); нервово-м'язові прояви емоцій – в значенні фізичного / психічного станів, оцінного ставлення до емоцій, голосових реакцій; нейрофізіологічні прояви емоцій реалізуються через лексеми, що описують міміку, жести і положення тіла. (Романова, 2014) Такі емоції як тривога та сум часто межують один з одним, наслідком яких є страх, тому ми вирішили об'єднати їх в один підпункт.

Рівень емоцій, їх оцінка та передача перш за все залежить від психотипу героя. Наприклад Ніхаль молода дівчинка, донька Аднан Бея, яка знаходиться в переході від дитинства до підліткового віку, і для передачі її вразливості автор використовує лексеми пов'язані з птахами, такі слова викликають в читача асоціації з певною легкістю та вразливістю. Для вдалого метафоричного звороту, автор використовує лексику, яка допомагає краще надати експресивно-емоційну оцінку почуттів героїв. Наприклад, як в цьому описі тривожного емоційного сплеску: *“Nesrin'in sesi bu haberi atınca birden soğuk bir titreyiş Nihal'i sarsardı; dudaklarını çeker; kendisini sarhoş eden Itırlı havadan, yabancı bir ufka düşmüş bir kuş ürkmesiyle kaçmak ister, güya bir zehirleyici rüzgârdan kurtulmak için acele ederdi.”* (Ушаклігіль, 2019) (перекл. укр. Коли Ніхаль почула голосом Несрін цю

новину, її раптом сколихнуло холодне тремтіння; вона витягнула губи; Їй хотілося втекти від запашного повітря, що п'янило її ляком птаха, що впав на чужий обрій, і ніби поспішав врятуватися від отруйного вітру.) Такі лексеми як: *сколихнуло, холодний, тремтіння, втекти, повітря, п'янити, ляк, отруйний, вітер, птах, впав, чужий* мають тривожно-негативне емотивне забарвлення і разом утворюють метафори, для відображення емоції і відповідно емоційної оцінки. Варто врахувати наступну особливість письма Ушаклігіля, в моменти високої емоційної напруги не прописує імена героїв чи займенники а вдається до асоціативних переносів на слова "птах", "вітер", "подих", "квітка" для передачі вразливості персонажів, та їхніх психотипів, такі асоціативна лексика використовується стосовно жіночих героїв твору. Ці ж слова простежується в описі тривоги проте вже іншого характеру, більш негативного. "*Nihal yine kendi tarafından gerekli görülen bu babasından uzaklık içinde, uzun bir kışın siyah günlerini kafesinde güneşler düşünerek geçiren bir kanarya gibiydi.*" (Ушаклігіль, 2019) (перекл. укр. Ніхаль, будучи на такій відстані з батьком, яку він вважав за потрібне, була схожа на канарку, яка проводила чорні дні довгої зими у своїй клітці.) Лексика: *канарка, клітка, зимовий, ніч* відображає дистанцію між дитиною та батьком, завдяки цій лексиці ми можемо розуміти, що дівчинка відчуває страждання.

У наступному прикладі можемо простежити як автор надає експресивно-емоційну оцінку опису любові дитини до батька і залишає асоціативну складову використовуючи асоціативну лексику, надаючи цей опис. "*Bu, onu bir mazlumiyet havası içinde sarıyordu ve sanki bu havadan şu narin çiçeği öldürmeyecek fakat daima sarartıp solduracak bir zehirleyici nefes yayılırdı*" (Ушаклігіль, 2019) (перекл. укр. Це оточувало її пригніченою атмосферою, і ніби від цього повітря віяло отруйним диханням, яке не вбиває цю ніжну квітку, але зробить її зажовтілою і прив'янутою.) У цьому прикладі можна зробити експресивно-емоційну оцінку опираючись на такі лексеми: емоційні та експресивно-забарвленні: *пригнічений*; емоційні не експресивно-забарвлені: *атмосфера,*

отруйний, ніжний, вбивати; не емоційні та не експресивно-забарвлені: оточувати, повітря, віяти, квітка, зажовтілий, прив'язаний.

“*Kalbinde öyle bir korku vardı ki dönüşlerinde yalı, babası, her şey kaybolmuş, bir rüzgâr onları kavurmuş olacak zannediyordu. O, orada kalsaydı bu rüzgâr esmeyecek, bu rüzgâr hiçbir şey yapamayacaktı.*” (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. У її серці був такий страх, що вона думала, що коли вони повернуться, будинок, її батько, все буде втрачено і вітер їх спалить. Якби вона там залишилась, цей вітер не дув би, цей вітер нічого б не міг зробити.) Лексика емоційна та не експресивно-забарвлена: *страх*; не емоційна та не експресивно-забарвлена: *серце, вітер, втрачено, спалити*. У поданому прикладі автор описує страх дівчинки по відношенню до нової жінки в домі тобто Біхтер. Тут можемо спостерігати збереження тенденції асоціації героїв з явищами природи "цей вітер нічого не зміг би зробити". Також варто наголосити на побудові метафори з слів вітер та спалити, поєднуючи тут дві протилежні стихії письменник підкреслює силу цього страху, рівень експресії цієї емоції.

“*Demek, o kadar korkulan şey, onun biçare ruhunu müthiş bir afetin kâbuslar içinde ezen şey bu genç, güzel, gülümseyen kadın, bu bir demet menekşe kadar havasında taze bir bahar nefesi uçan vücuttan ibaretti, öyle mi?*” (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Отже, те, чого так боялися, те, що розчавлювало її безпорадну душу в кошмарах страшної катастрофи, — це ця молода, красива, усміхнена жінка, це тіло зі свіжим подихом весни, що літає в повітрі, як пучок фіалок, так?) Лексика емоційна та експресивно-забарвлена: *кошмар, катастрофа*; емоційна та не експресивно-забарвлена: *боялася, безпорадний, душа, усміхнена, страшний, молода, красива, літає, повітря*. Також для підкреслення емоції використовується риторичне питання "Так?", яка втілює саме семантичний тип передачі емоційної оцінки. Також звертаємо увагу на подані лексеми, що використовуються в метафорі автором саме по відношенню до Біхтер, адже в моменті де Ніхаль відчувала конкуренцію та страх, письменник використовував порівняння з вітром в його звичному розумінні а саме слова "rüzgar" (перекл.

укр. вітер). При описі сильних емоцій таких як гнів, роздратування чи захоплення ми можемо прослідкувати за збереженням цієї лексики.

«şimdi seslerinin gizli bir fırtına saklar gibi uyanmaya başlayan içten heyecanını zapt etmek isteyerek ikisinin de dudaklarında bir kısıklık vardı.» (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Тепер на їхніх губах стояв замок, намагаючись стримати щире хвилювання, яке починало прокидатися в їхніх голосах, наче приховувало таємну бурю). Тут можна виділити такі лексеми, що формують експресивно-емоційну оцінку: емоційні, але не експресивно-забарвлені: *хвилювання, щирий*; не емоційні та не експресивно-забарвлені: *стримати, буря, замок, губи, таємний*. Ці слова наприклад «буря» вже дають емоційну оцінку, що у діалозі зростає напруга.

“...hazır bir kavga kıvılcımı vardı.” (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Іскра сварки вже була готовою). Емоційна та експресивно-забарвлена лексика: *сварка*; не емоційна та не експресивно-забарвлена: *іскра*. *"Bihter, beş dakika evvel pamuk pençeleri altında tırnaklarını saklayan bir kedi sokulganlığıyla gelen bu kız, artık silahlarını çıkarmıştı"* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Біхтер, ця дівчина, що п'ять хвилин тому прийшла з дружелюбністю kota сховавши свої кігті під бавовняною лапкою, тепер діставала свою зброю). В цьому уривку, зрозуміти рівень експресивно-емоційної оцінки можна з таких лексем як *дружелюбність, кіт, кігті, лапка*, маючи на увазі приховану агресію та діставати, *зброя*, про агресію відкриту та про високу емоційну напругу між двома героїнями.

З розвитком сцен де експресія є на дуже високому рівні автор використовує такі лексичні засоби, які передають рівень драматизації. *"...sedire yığılmış yatan bu yıldırımla vurulmuş vücudun karşısında dondu. O, gözlerini çevirerek karısına baktı, bütün telvis olunan hayatının serzenişleriyle dolu bir nazar... Birinci defa olarak kocasına cevap vermedi; şaşkın dudakları titreyerek, gözlerini ayıramayarak durdu; kocasının gözlerinden iki suskun yaşın yuvarlandığını gördü."* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Вона завмерла перед цим ураженням блискавкою тілом, що лежало, схилившись на диван. Він звернув очі й подивився на дружину поглядом, сповненим докорів усього життя... Вона вперше нічого не відповіла чоловікові,

шокована, її губи тремтіли і вона не могла відвести очей. Жінка побачила, як дві тихі сльози котилися з очей чоловіка.) Лексика: *уражений, блискавка, тіло відображає шоковий стан чоловіка, якого за сюжетом зрадили*. Номінативні: *погляд, докір, життя* зображує максимальну напругу ситуації. Прикметник *тихі*, що виступає у даному словосполученні епітетом до емоційного слова *сльози*, зображує пік емоційного болю та образи. Така лексика дозволяє створювати стилістичні прийоми для відтворення оцінку рівня експресії даного уривку.

Повертаючись до теми використання лексем елементів природних явищ таких як блискавка або грім для відображення шокового стану автор застосовує не один раз *"bu isim bir şimşek darbesiyle onu birden şaşmış idi"* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Це ім'я неначе грім спантеличило її.) У поданому прикладі порівнянням зображується момент неочікуваності ситуації. У поданому прикладі блискавка використовується для опису усвідомлення *"nihayet izdivaç fikri bu nutkun bulutları içinden bir şimşek parıltısıyla nazarından tutuşunca Mile de Courton şaşmış, mütehayyir, ağzı yarı açık durdu."* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Коли думка про одруження нарешті спалахом блискавки промайнула в хмарах цієї промови, Міле де Куртон стояла здивована, розгублена, з напіввідкритим ротом.) В загальному, порівняння з природою можна простежити протягом усього твору, наростаючий конфлікт або сплеск агресії автор порівнює з бурею, хвилями, вогнем та дощем. *"Bu haberin Bihter üzerinde sihirli bir tesiri olmuş idi. Eniştesinin son sözü duygularını uyuşturan bir ezgi ile kulaklarında ihtizaz ediyordu. O büyük yalının yegâne hâkimesi olmak!"* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Ця новина справила на Біхтер чарівний вплив. Останні слова її швагра дзвеніли у її вухах мелодією, що приглушила емоції дівчини. Бути єдиною володаркою цього великого особняка!) Описуюючи внутрішнє хвилювання автор широко використовує такі емоційно забарвлені слова: *дзвеніти, чарівний, емоції*, таким чином ми розуміємо, що для Біхтер є ключовим і що у ній викликає емоцію хвилювання. Такі лексеми дають можливість зрозуміти реакцію героя а отже відображає його психотип. У цей момент в героя відбувається усвідомлення.

"Ümitlerini geçen bir hulya gibi onu düşünmekte çok ısrar ederse silineceğinden korkarak düşünmemek istiyordu fakat odanın içinden **ısıtan ve uyuşturan bir ses**, bütün hulyalarının sesi, **gizli bir şarkı** söylemeyle gelip kulaklarına fısıldıyor ve o hulyaların hepsini birden ihya edecek bir kelime şeklinde ona: "Adnan! Adnan Bey" diyordu." (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Вона хотіла не думати про це, боячись, що коли думатиме про нього надто багато, як про мрію, що перевершить її надії, то вона зникне, але теплий і заціпенілий голос в кімнаті, голос усіх її мрій, прийшов із таємною піснею і прошепотів їй на вухо, сказавши лише одне слово, яке оживить усі ці мрії: "Аднан! Аднан Бей!" — казав він). Тут такі лексеми, як *мрії, боячись, надії, оживити, таємна, пісня* передають внутрішні, глибинні бажання героїні та перевагу цього бажання над об'єктивною реальністю і передає емоцію захвату та тривоги. "*Bütün o çılgıncasına sevilip de alamayarak özlem çekilmiş şeylerden oluşan bir yağmur yağıyor, gözlerini dolduruyordu.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Її очі наповнювались, ті речі, яких вона так жадала неначе дощем падали на неї і за власністю яких вона так сумувала.) "Дош з речей" у контексті задрощів та жадоби, автор хотів передати легкість отримання та обсяг розкішного життя порівнюючи його з дощем.

Можна простежити, що слова, якими письменник створює метафоричні звороти, не є складними для читача, проте вони дозволяють максимально точно передати експресивну напругу, характер персонажа можна легко зрозуміти через асоціацію, яку вибудовує письменник для читача. Подібні описи високої емоційної напруги, тривожності письменник передає дотримуючись сюжетного тропу внутрішнього конфлікту та використанням експресивної лексики. "*Bu gece su dakikada ona adeta bir **istirap vererek gerçekliği** anlaşılın bu hakikat ta izdivacinin başlangıcında başlamış idi. Bu adamın ilk buse temasında, bütün gençlik aşkının emellerini almak için haris buselerle yüzüne gözüne sürünen dudaklarında cismaniyetinin **bir isyanıyla titremiş**, bir sinir titreyişi içinde bu izdivacın kendisi için hep böyle titretecek dakikalar olacağını hissetmiş idi. Bunlar öyle dakikalar idi ki her türlü **muhakeme metanetine, kalp azmine karşı mağlup eder**, gittikçe haşin manası kuvvetlenen **Ierzişlerle vücudunu sarsardı.** ... Fakat kendisini bundan meneden bir şey*

*vardı, öyle bir şey ki onun kollarının arasında iken bütün vücudunda bir kaçınmak, bir erimek, hemen orada o dakika için **ölmüş bulunmak ihtiyaçlarını uyandırır**dı. Buna galebe edemiyordu. Bir müddet bu hissi çözümlenemeyen, bu titreyişlerin altında saklanan **müthiş hakikati** görmemek istedi. Bu muaşakalardan kırılmış, **güya tazeliğinden bir şey eksilmiş**, hayir, öyle de değil, daha doğrusu **kirlenmiş bir çiçek perişanlığı** duyarak çıktıkça düşünmemek için vücudunu, **zihnini susturmaya çalıştırdı**. Lakin onun buselerinden kalan tırmalayıcı eserler, hele dudaklarının yanında bir köşe vardı ki sanki sızlardı. Sonra bu muaşakaların hummaları arasında verilmiş buselerden, kendi dudaklarının **aşk sadakasından onda günlerce üşüyen bir şey kalırdı**.” (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Ця правда, реальність яка була усвідомлена, завдавши їй болю в цей момент ночі, вона почалася ще на початку шлюбу. При першому поцілунку цього чоловіка вона здригнулася від бунту свого тіла, на губах, що торкнулися її обличчя, і в очах жадібними поцілунками здійснити бажання всієї любові її молодості, і нервовим тремтінням відчув, що у шлюбі завжди будуть моменти, які змушуватимуть її так тремтіти. Це були такі моменти, що перемагали усю свою твердість міркувань і рішучість серця, і потрясло її тіло від роздратування, суворе значення якого ставало все сильнішим і сильнішим. Але було щось, що заважало їй це зробити, щось, що, поки вона була в його обіймах, пробуджувало в усьому її тілі потребу уникати, розтанути, бути мертвим тут же на хвилину. Біхтер хотіла якийсь час не аналізувати це почуття, не бачити шокуючої правди, що ховається під цими тремтіннями. Коли вона виходила із цих змагань, почувуючись розбитою, ніби щось із її свіжості було втрачено, ні, не так, точніше, почувуючись спустошеною, як брудна квітка, вона намагалася заспокоїти тіло й розум, щоб не думати. Однак від його поцілунків залишилися сліди подряпин, особливо в куточку біля губ, які здавалися болючими. Тоді від поцілунків, відданих у гарячці цієї боротьби, від любовного милосердя її власних вуст, у ній залишалося щось таке, що холодніло цілими днями.) Не емоційна та експресивно-забарвлена лексика: *правда, реальність, усвідомлення, бунт, тіло, біль, момент, ніч, здригнутись, нервовий, тремтіння, відчувати, змушувати, перемагати, потрясати, роздратування,**

суворий, обійми, очі, той же, любовні заняття, хотіти, бажання, серце, пробуджувати, уникати, розтанути, бути мертвим, почуття, подолати, змагання, розбитий, втрачено, спустошений, брудний, квітка, поцілунки, подряпини, губи, болючий, боротьба, милосердя, холодніти; емоційна та експресивно-забарвлена лексика: *шокуючий, гарячка*. Як бачимо, уривок має максимальну емоційну напругу, проте, автор не використовує велику кількість конкретно емоційно-забарвленої лексики а використовує описовий метод за допомогою лексики, що позначає певну емоцію в поєднанні з номінативною лексикою.

Для прикладу можна розглянути лексику, що виконує функцію епітетів для опису наростаючої тривоги "*Sesinde öyle acı bir bitkinlik manası vardı ki*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. У її голосі була така гірка втома) "гірка втома" є одним з способів дати емоційну оцінку почуттям персонажів, даний епітет виконує інформативну функцію. "*Burada her şey unutulmuş gibiydi fakat Mile de Courton Nihalde gizli bir hissin yavaş yavaş turnaklanıyla içini kazıdığı*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Здавалося, що тут вже все забулось, але Міле де Куртон відчувала, що таємне почуття повільно шкребе всередині своїми нігтями). "Таємне почуття" і є цією тривогою, оцінюючи цей епітет, що виконує конструктивну функцію можна сказати про рівень занепокоєності.

"*Hayret heykeli şeklinde duruyor*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. вона стоїть наче зачарована статуя) "зачарована статуя" або "вражена статуя" передає емоцію ступору та виконує конструктивну функцію. "*Bir kutsal vazife dikilmiş oldu*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Було визначено як священне завдання). "*Nihal'de bazı şeyler fark eder ki bunlar kalbinde ufak bir korku uyandırır.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Ніхаль також помітила деякі речі, які розбудили в її серці невеликий страх.) Тут прикметник *невеликий* в поєднанні з іменником, що номінує емоцію *страх*, хоч і стає епітетом, але описує тривожний стан напругу та виконує інформативну функцію.

Емотивна оцінка твору відображається також і через прямі значення з рідшим використанням прикметників як от у цьому уривку було використано

лексему «нервово з метою опису нервового збудження а отже тривоги *"Bihter'in sesine gittikçe sinirli bir titreme geliyordu."* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. У голосі Біхтер усе більше відчувалося нервово тремтіння.)

Простежити поєднання лексем, що позначають природні явища та прикметників, що виконують функцію епітетів можна й в цьому прикладі: *"Hava şimdi büsbütün ağırlık kazanmış idi. Kır, nefes alamayan bir sine ıstatabıyla, güya çatlayacak bir gerginlikle, şişkin, duruyordu. iki kadının arasında beş dakikadan beri devam eden sükût bu sıcak havanın sıkıntısına başka bir ağırlık ilave ediyor gibiydi."* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Тепер повітря стало ще більш важким. Сільська місцевість стояла набрякла, зі стисненням у грудях, що не могло дихати, з напругою, яка, здавалося, вибухнула. Мовчанка, яка тривала між двома жінками протягом п'яти хвилин, здавалося, додала ще більшої ваги стражданню цієї гарячої атмосфери.) У цій цитаті автор застосовує такі лексичні засоби для надання експресивно-емоційної оцінки як "повітря стало важчим", "сільська місцевість стояла набрякла", "напруга, яка вибухнула", "вага стражданням, "гаряча атмосфера". Тобто підводить цими переносними значенням до розуміння того, як відчувається напруга між двома героїнями і дає можливість сформулювати оцінку цієї емоції.

Автор вдається до опису рухів та міміки не використовуючи експресивно-зabarвлену чи то емотивну лексику як у цьому прикладі: *"Bu latifenin müthiş bir hakikat olduğunu anladıktan sonra ihtiyar kız duramadı, ayağa kalktı, "Lakin Nihal, lakin Nihal! Bu onu öldürür, anlıyor musun?" diyordu."* (Ушаклигіль, 2019) (Зрозумівши, що цей жарт був великою правдою, жінка не змогла зупинитися і підвівшись сказала: "Але ж Ніхаль! Це її вб'є, розумієш?") Поєднання такого прикметника як «велика та іменника правда» автор дещо гіперболізує цю подію в очах героїні, яка її промовляє таким чином злегка іронізуючи і додає експресивний вираз: "це її вб'є" для відображення важливості цієї сцени.

"Bilinemez nasıl bir yorgunluktan dinlenmek istiyordu." (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Вона хотіла відпочити від неосяжного рівня втоми.) У цьому уривку лексика «неосяжний, та втома описують почуття героїні.

У турецькому художньому тексті передача експресивно-емоційної оцінки здебільшого, відбувається саме через стилістично-забарвлену лексику. Такі глибинні почуття як страх, тривога, схвильованість передаються описом того, що оточує персонажів або прямим описом їхніх почуттів з використанням лексики, що відображає емоційну оцінку *“Odasına çıktı. Burası karanlıktı. Yavaş, yavaş, güya bu sükun hücrelerinde uyuyan mahremiyeti uyandırmaktan ihtiraz eden hafif adımlarla ilerledi. Karşısında, açık, karanlığın içinde, beyaz tüllerinin arasında donuk bir gümüş rengiyle titreyen pencere, ona gecenin serin nefesinden mini mini hamlelerle dalgacıklar püskürüyordu. Karanlıkta aynalı dolabın önünden geçerken beyaz bir bulut belirsizliğiyle kendi gölgesini gördü.”* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Вона пішла до своєї кімнати. Тут було темно. Дуже повільно вона просувалася вперед легкими кроками, які остерігалися пробудити усамітнення, яке нібито спало в цій камері спокою. Вікно перед нею, відкрите в темряві, мерехтячи тьмяно-сріблястим кольором між білими портьєрами, бризкало на неї дрібними брижами від прохолодного подиху ночі. Проходячи повз шафу з дзеркалом в темряві, вона побачила власну тінь з невиразністю білої хмари.) Тут автор використовує таку лексику як "темно" для збільшення напруги, "прохолодний подих ночі" метафора, яка теж збільшує напругу, звертаємо увагу як часто повторюється слово «темрява», «тінь», «невиразність» та «хмара» що відображають природні елементи, які можна відслідкувати протягом всього твору. А також звуконаслідування *“yavaş, yavaş”* (перекл. укр. Повільно, повільно). *“Küçük bir ziya bu eşyanın ruhunu uyandıracak, o zaman yatak, kanepeler, perdeler, şimdi bütün bu uyuyan, karanlığın içinde ölmüş, gömülmüş şeyler bir hayat havasıyla silkinivererek uyanacaklar, dirilecekler ve onların arasında, kendisine gülümseyen bu aynanın, hususuyla o aynanın içinde kendisinin, kendi resminin yanında artık yalnız almayacaktı.”* (перекл. укр. Маленький вогник пробудить дух цього предмета, тоді ліжко, диван, штори, усі ці сплячі речі, мертві й поховані в темряві, прокинуться, тремтячи повітрям життя, вони оживуть, і серед них це дзеркало, яке всміхається їй, особливо вона сама у цьому дзеркалі, вона сама.)

Така лексика як *вогник, дух, мертві, поховані, життя, дзеркало* описують стривоженість та інтимність моменту і надають емоційну оцінку даній сцені.

“*Bihter işitmiyordu. Kulaklarında bir uğultu onu işitmekten, beyninin içinde bir donukluk anlamadan menediyordu.*” (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Біхтер не чула. Дзвін у вухах заважав їй це почути, а затуманений мозок не міг це зрозуміти.)

“*İhtiyar kız, yüreğinde bir azap düğümüyle yatağa eğiliyor, Nihal'in zayıf göğsünden sanki dâhili dalgalarla yuvarlanıp gelen ve tam boğazında, iki tarafından gerdanının cılız adalelerini sıkarak, tıkanan nefeslere bakıyordu. Nihal, böyle, yaşsız, sessiz, içinden ağıyor gibiydi. "Nihal! Nihal!"*” (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Жінка з відчуттям агонії в серці, дивлячись на дихання, що викочувалося з слабких грудей Ніхаль, немов внутрішніми хвилями, і застрягало в її горлі, стискаючи слабкі м'язи шиї дівчинки з обох боків. Ніхаль, така, слабка та мовчазна, ніби плакала в середині себе. "Ніхаль! Ніхаль!" Лексика: *агонія, серце, дивлячись, дихання, стискати, шия, плакати* спонукають відчувати читача тривогу, яку відчуває Мадмуазель.

Відчуття страху, тривоги та шоку передається як словами, що описують саму емоцію так і номінативною лексикою опираючись на описовий метод почуттів та зовнішнього вигляду. Автор передає цю емоційну напругу не напряму а пов'язує її асоціацією з знайомими для кожного природними явищами та тваринами. Цей прийом надає тексту поетичності та є прикладом того як номінативна лексика через метафоричні конструкції може відображати експресію у тексті. Опіраючись на ці приклади та наведені у першому розділі теоретичні засади, розкриваючи тему лексично-семантичних засобів передачі емоцій та експресії можемо виділити таку групу слів, яку використовує автор для опису емоцій страху і тривоги та створює на основі цих лексем метафори, епітети, порівняння і т. д.:

- на позначення тривоги: *ziya, serin nefes, yorgunluk, titreyiş, itirli, sarhoş, yabancı, kuş, ürkmesi ile, zehirleyici, rüzgar, acele etmek, kaçmak, kış, kanarya, mazlumiyet, narin çiçeği, fırtına, saklanmak, kıvılcım, sihirli, ezgi, ihtizaz etmek, ümit,*

hülya, uyuşturan ses, şarkı, fısıldamak, çılgnlık, gözler, haris, isyan, titremek, hissetmek, kalp, mağlup etmek, kaçınmak, ihtiyaç, müddet, hakikat, kirlenmemiş bir çiçek, barış, anlık, sızlarmak, hissi.

- на позначення страху: *fırtına, kabus, öldürmek, yıldırım, ruh, karanlık, ölmek, ayna, yalnız, donuk, dalgacık, gölge, ağırlık, sükut, sinirli, kalp, tırnaklar, hakikat, şimşek, şaşmak, durmak, donmak, darbe, şaşkın, kavga.*

2. 1. 2. Лексичні засоби передачі любові, радості та пристрасті.

Роман, на основі якого відбувається розкриття теми Халіта Зіі Ушаклігіля “*Aşk-ı memnu*” (“Заборонене кохання”) свого часу викликав багато питань навколо себе і продовжує створювати безліч тем для суспільного обговорення і в сучасній Туреччині. Тема кохання є провідною у цьому творі адже винесена в назву. Не зважаючи на це до слова “*aşk*” (перекл. укр. кохання) в моменти максимальної експресивної напруги автор звертається рідко. Особливою рисою письма Ушаклігіля є те, що емоційну напругу він, здебільшого, описує не тими лексичними одиницями, які передають пряме значення емоцій а більш номінативними, але разом вони створюють опис того рівня пристрасті і кохання, які адресат зможе збагнути самостійно і відтворити цей епізод в уяві. Такі описи сильно спрощують текст, але спрощений текст і є характерною рисою більшості любовних романів.

“O kadar yakın idiler ki Bihter'in kolu Behlülün yanağına sürünüyordu. Şimdi sobada odunların alevleri yavaş yavaş söniyor, sanki bu köşeyi zulmetlerin tamamıyla mahremiyet dairesinde yalnız bırakmak arzusuyla, çekingen çekiliyordu.” (Ушаклігіль, 2019) (перекл. укр. Вони були настільки близько, що рука Біхтер торкнулася щоки Бехлюля. Тепер полум'я дров у каміні повільно згасало, воно ніби боязко відступало, ніби хотіло залишити цей куточок на самоті в колі цілковитої самоти.) Така сцена усамітнення описується лексикою, що не має вираженої експресії, але передає загальну атмосферу використовуючи образ вогню не як об'єкт а як суб'єкт, тим самим використовуючи концепт темряви, але знову ж не описує це напряму а описує її настання так "полум'я дров у каміні повільно згасало". Тобто автор використовує в метафорі номінативну лексику для

опису атмосфери тим самим готує читача до підвищення експресії в подальших сценах.

“Behlül'ün eli, sanki tesadüfle, Bihter'in dizine düsmüştü. Karşılarında donuk camların arkasında çulgın bir raks ile karlar oynaşırken yanlarında sobadan yumuşak bir hararet onlara mest eden bir rehavet gevşeklik veriyordu. Artık karanlıktı, Bihter bir söz söylemeyerek, şimdi fark edilemeyen resimler hala elinde, bilinemez nasıl bir korku ile bir hareket etmeye cesaret edemeyerek, duruyordu. Yalnız sobanın kapağında iki kırmızı göz sönük, hemen büsbütün örtülecek bir nazarla onlara bakarak, gülümsüyor gibiydi. Birden ikisi de titrediler; şurada, bu karanlık odanın mahrem havasında, ikisi de aynı saniyede öyle bir şey hissettiler ki onlar bir kelime söylemekten, bir hareket etmekten ürkütüyordu. Tehlike ile dolu bir rüya içinde gibydiler; bir küçük şey bilinemez nasıl bir tehlikeye sebep olacak zannediyorlardı.”

(Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Наче випадково рука Бехлюля впала на коліно Біхтер. У той час, як сніг танцював у божевільному танці за тьмяним склом перед ними, м'яке тепло від каміна поряд викликало в них чарівне самовдоволення. Тепер стало темно, Біхтер стояла, не кажучи ні слова, з непомітними тепер фотографіями в руці, не наважуючись поворухнутися від невідомого страху. Проте на дверцятах каміна ніби усміхалися два червоних ока, дивлячись на них тьмяним, майже зовсім прихованим злим оком. Раптом обидва затремтіли. Тут, у таємному повітрі цієї темної кімнати, вони обоє в одну мить відчули щось, що змусило їх боятися сказати хоч слово або поворухнутися. Здавалося, вони були у сні, повному небезпеки. Вони думали, що неможливо знати, яку небезпеку може спричинити така дрібниця.) В цьому описі експресивно-емоційна напруга продовжує підвищуватись. Щоб відобразити це автор продовжує використовувати лексеми номінативні такі як *темрява, небезпека, здавалось, сон, та додає ті, що описують емоцію страх, боятися, тремтіти*. Можна сказати, що лексично-семантичні засоби самі по собі не є експресивно-зabarвленими, але можуть передавати емоційну оцінку сцени.

“Demin yanı başında onun taze hararetini, bütün vücudundan esen ve mest eden menekşe kokusunu duyarak galebe yenilemez bir korku hissederken Behlül şu

dakikada onu artık gidiyor, ihtimal bir daha böyle bir mahremiyet ve emniyet içinde yapılmaz kalmamak üzere kaçıyor görünce birden vahsi bir arzu ile onu alıkoymak için çıldırmaşa döndü: "Yenge," dedi; "nereye gidiyorsunuz?", Sonra bu "Yenge" hitabı vücudunu soğuk bir ürperme ile sararak onları üşütmeyecek, hatta birbirine yaklaştıracak bir hitap ile tekrar sordu: "Bihter! Ne için gideceksin? Oh! Beş dakika daha... Bakınız, böyle karanlıkta..." (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. саме зараз, коли він відчув її свіже тепло поруч і п'янкий аромат фіалок, що розливався по її тілу, він відчув непереможний страх. Тієї миті, коли Бехлюль побачив, як вона йде, мабуть, тікає, щоб ніколи не залишатися однією в такому усамітненні та таємниці знову, він раптом відчув дике бажання затримати її. Він збожеволів: "Невістко" сказав він; "Куди ти йдеш?", Тоді це звернення «невістка» охопило їхні тіла холодним тремтінням, він знову запитав зверненням, яке не охоллоло б, а навіть зблизило б: "Біхтер! Для чого ти йдеш? О! Ще п'ять хвилин... Дивись, у такій темряві...") У цьому прикладі ми спостерігаємо прояв пристрасті, але автор не описує її напряму, навпаки, він використовує активно і номінативну лексику: *тепло, свіжий, бажання, відчувати, фіалка, тіло, мить, розливатись, охопити, холодний*; емотивну лексику: *п'янкий, тремтіння, усамітнення, таємниця, збожеволіти, непереможний, страх, бажання, дикий, тремтіння*; вигук "О!" (що вже є семантичною складовою виразу) в кінці опису емоцій Бехлюля передає високу експресивно-емоційну оцінку.

"Bihter, bu hitabın, bu sesin yalvaran manasını anlamamak isteyerek: "Çıldırдың mı?" diyordu; "böyle, karanlıkta ne için oturmalı?" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Біхтер, бажаючи не розуміти благального змісту цього звернення, цього голосу: "Ти що, збожеволів"? сказала вона; — Так, навіщо сидіти в темряві?) Звертаємо увагу, що в кожному такому прикладі присутня лексема "темрява", що впливає не лише на загальну атмосферу в сцені а й передає емоції збентеження, незнання та страху тобто замінює собою цю описову лексику надаючи тексту поетичності. Тут ми можемо бачити питання, з емотивною лексичною одиницею "збожеволіти". Вона також присутня в фінальній частині

даної сцени, тим самим вказуючи на пік емоційної експресії. Таке питання можна з впевненістю назвати як лексичним так і семантичним засобом.

Коли емоційна напруга зростає, автор використовує лексеми, що передають експресію все частіше: “*Şimdiden onun başka birini sevebilmesi ihtimalini düşünerek müthiş bir kıskançlık duyuyordu. Bu akşam onları tamamıyla bağlayacak bir vaka olmaksızın, Bihter'i salıverecek olursa artık onun kendisi için ulaşılamaz, yakalanamaz bir ufukta uçan bir hayalden ibaret kalacağına ve işte o zaman, ıstırabından öleceğine kanaat etti.*” (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Він уже відчував страшенні ревності при думці про те, що вона може кохати когось іншого. Він був переконаний, що якщо він відпустить Біхтер цього вечора, без події, яка їх повністю пов’яже, вона залишиться лише мрією, що летить до недосяжного для нього горизонту, і тоді він помре від агонії.) Тут бачимо такі лексеми:

- номінативні: відчувати, переконаний, відпустити, вечір, зв’язати, подія, летіти, горизонт, недосяжний, померти;
- емотивні: ревності, кохати, мрія, агонія;
- експресивно-забарвлені: страшенні.

“*Şimdi Bihtere yaklaşmıştı. Dudaklarıyla saçlarına sürünerek bu karanlığın içinde daha ziyade samimiyet, daha fazla mahremiyet kesp eden, rica ile dolu sesi titreyerek: "Gitmeyiniz, hayır gitmeyiniz." diyordu. "Sizin yanınızda o kadar mesut oluyorum ki fakat böyle, yanınızda yalnız ben, anlıyor musunuz, yalnız ben varken... Sizinle bir arada nasıl bahtiyar olurduk!"* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Тепер він був ближче до Біхтер. Він токався губами її волосся, його голос тремтів від прохання, в якому було ще більше щирості, більше інтимності в цій темряві: «Не йди, ні, не йди» сказав він. "Я відчуваю себе таким щасливим, коли я поруч з тобою, але ось так, коли це тільки я, розумієш, коли це тільки я... Як би ми були щасливі разом з тобою!") В цьому уривку знову присутні слова: темрява, тремтіти, інтимність. Також варто звернути увагу на слово щасливий, яке повторюється двічі в одній фразі, що теж зображує високу емоційну напругу. Дієслова використовуються в наказовому способі: не йди. Можна простежити як

змінюється семантична роль дієслова зі збільшенням експресивної напруги у сцені: "Розумієш?"

Для вираження не лише почуттів пристрасті а й почуттів любові у загальному значенні наприклад дитини до батька можемо спостерігати вибірку автором лексем що передають емоції дещо поверхнево, з використанням номінативної лексики та деякої емотивної. "*Onun babasına bir düşkünlüğü, bir tutkunluğu vardı ki hiçbir zaman tatmin edilmiş olmazdı. Daima sevmek, her vakitten ziyade, saniyeden saniyeye kuvvetlenecek bir muhabbetle sevmek için ruhunda asla sakinleştirilemeyen bir ihtiyaç vardı. Babasının yanında pek ziyade şumarır, geveze bir kuş, yaramaz bir kelebek olurdu. Sonsuz bir lakırdı sermayesi vardı.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Вона відчувала прихильність до свого батька, яку ніколи не могла задовільнити. В її душі була потреба, щоб її любили завжди і її неможливо було заспокоїти, щоб її любили більше, ніж будь-коли, любов'ю, яка ставала все сильнішою з кожною секундою. Вона була дуже розпечена, балакуча пташка, неслухняний метелик поруч із батьком. Вона мала нескінченний запас балаканини.) Опис самого почуття автор описує через лексику емоційну проте без експресивного забарвлення: *прихильність, душа, любити, заспокоїти, розпечена*; через експресивно-забарвлену: *балаканина*; не емоційна і не експресивно-забарвлена: *метелик, пташка, сильніший, неможливо, запас*. Тут, на відміну від сцени пристрасті, де емоційна напруга виражалась в фразах героїв і відповідно експресія проявлялась через діалоги, автор описує любов дитини до батька через

"*Böyle yalnız gözlerinin sade bir bakışıyla aralarında bir ittifakın imzası teati edilmiş oldu.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Лише одним поглядом їхніх очей вони обмінялися підписом про союз.) Тут метафорично передано погодження між двома людьми. "*Evet, bir kadın! Fakat unutmayınız ki bir kadın kendisine bütün gençliğinin samimiyetiyle kalbini vermek isteyen, ruhunun bütün garam aşk ateşiyle ayaklarına atılarak nihayet aşkının feryadını saklamamaya müsaade dileyen bir biçareye karşı hiçbir zaman tamamiyla kayıtsız kalmaz.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Так, жінка! Але не забувайте, що жінка ніколи не може залишатися

абсолютно байдужою до бідного чоловіка, який хоче віддати їй своє серце з усією щирістю своєї молодості, і який кидається до її ніг з усім вогнем любові своєї душі і нарешті просить дозволу не приховувати крику його кохання.) Тут лексика:

- номінативна: *жінка, чоловік, бідний, молодість, дозвіл, вогонь;*
- емотивна: *байдужий, серце, щирість, кидатися, любов, крик, кохання, душа;*

Варто зауважити, що використання лексем, що позначають природні явища (тут вогонь) мають тенденцію зустрічатись по всьому роману, це можна спостерігати і в цьому прикладі. Також слово жінка змінює свою семантичну роль і стає емоційно-забарвленим, тому що після нього стоїть знак оклику.

Радість є однією з базових емоцій людини. Для опису радісного здивування, автор використовує вигуки. Це не дивно, адже в турецькій мові вигуки є дуже поширеними і виконують функцію реакції на подію будь-якого характеру і радості, і здивування, і агресії. Тут письменник використав вигук в такому контексті “*Kapıyı eliyle itti, sonra birden, uzun bir hayret nidasıyla bağırdı: "A a!"*” (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Він штовхнув двері рукою, потім раптом протяжно скрикнув від подиву: "Ой!") “*Bu ne?" dedi. "Aman, abla! Bu bizim odamız mı?"*” (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. "Це що? – каже він. – Ого сестро, це наша кімната?") “*Nihal çarşaf fikrine çıldırdı. Ellerini çırpıyordu, mürebbiyesine koştı: "Oh! Çarşaf, çarşaf."*” (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Ніхаль збожеволіла від думки про чадру. Вона заплескала в долоні і бігла до своєї гувернантки: "Ой, чадра, чадра").

Щоб передати експресивно-емоційну оцінку таких почуттів як любов (у всіх його проявах), пристрасть та радість автор:

- для передачі любові: *düşkünlük, tutkunluk, sevmek, ruh, ihtiyaç, kuş, yaramaz, kelebek, lakır, bakır, samimiyet, kalp, ateş, feryad, saklamak, hissetmek, ikna olmak, bırakmak, akşam, bağlanmak, olay, uçmak, ufuk, ulaşamaz, ölmek; kıskançlık, aşk, rüya, ıstırap, kadın, erkek, gençlik, atılmak, izin, ateş; kayıtsızlık, kalp, samimiyet, ağlama;*

2. 1. 3. Лексичні засоби передачі гніву та пасивної агресії.

Гнів та агресія це сильні почуття, на відміну від почуття любові, вони проявляються на самому піку експресивно-емоційної напруги у тексті, тому й передача їхня може відображатись і номінативною лексикою і експресивно-забарвленою і т. д.

"Firdevs Hanım hirsundan boğularak sordu: "Çünkü?" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Фірдевс Ханім захлинаючись гнівом запитала: "Тому що?"). Лексеми гнів та захлинаючись не лише діють як опис самого конфлікту а й утворюють влучну метафору, що підводить до питання "Тому що?", що в свою чергу змінює свою семантичну роль для передачі високого рівня гніву.

"Utanmıyor mu? Ellisini geçkin herif! Henüz bir çocukla izdivaca talip olsun! Hiç olmazsa yaşlarda ölçülü bir oran gözetmek lazım değil miydi?" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Як йому не соромно? Негідник, йому ж за п'ятдесят! Ще б йому з дитиною одружуватись! Хіба не потрібно дотримуватись хоча б якоїсь відповідності в роках?) В цій репліці письменник вдається до гіперболи "з дитиною одружуватись" адже йдеться про Біхтер, їй за сюжетом 22 роки. Тут присутня також і експресивно-забарвлена лексика: негідник. А також два питання на одну репліку, що теж свідчить про високу емоційну напругу.

"Nihal sapsarı idi. İskemlede hareketsiz, Behlülü dinleyerek duruyordu. Boğuluyor gibi yutkundu, şüphesiz ağzından çıkmak isteyen şeyleri zapt etti, dedi ki: "Görüyorsun ki bugün seninle kavga etmeye hic arzum yok." Sonra ellerini iki tarafına salıvererek ilave etti, "Kuvvetim yok..." (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Обличчя Ніхаль пожовтіло. Вона нерухомо стояла на стільці, слухаючи Бехлюля. Дівчинка ковтнула, наче задихаючись, стримуючи те, що, безсумнівно, хотіло вирватися з її вуст, і сказала: «Бачиш, я не маю бажання сьогодні з тобою битися». Потім звела руки в боки і додала: "Немає в мене сил..."). Про наростаючий конфлікт нам можуть вказувати такі лексеми: *ковтнути, задихаючись, битися, бажання*.

"Behlül tamamlamadı, birden mekanik bir kuvvetle yerinden fırlayan Nihal ellerini uzattı ve yorgun bir sesle bağırdı "Oh! Yetişir, yetişir, fena oluyorum, Behlül" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Бехлюль не зміг закінчити, Ніхаль, яка раптово

підскочила з механічною силою, простягла руки й крикнула втомленим голосом: "Ой! Досить, досить, мені погано, Бехлюль"). Тут:

- емоційна лексика: *раптово, досить, погано.*
- вигуки: *Ой!*

Для передачі емоції зневаги у даній репліці бачимо лексику таку, що описує зовнішність, адже пасивна агресія здебільшого виражається і мімікою. З. Х. Ушаклигіль майстерно її описує: "*Peyker'in manal bir kelimesi, Bihter'in insafsız bir **tebessümü** güya bu iki genç vücudun gençlik muzafferiyetini hala genç kalmak isteyen bu validenin **harap ve yıpranmış kırk beş senesine çarpardı***" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Ці слова Пейкер і саркастична посмішка Біхтер могли б примножити запал молодості цих двох молодих тіл зіштовхнулись проти зруйнованих і зношених сорока п'яти років цієї матері, яка все ще прагне залишатися молодою). Щоб передати це ставлення матері до дочок і дочок до матері автор використовує таку лексику: *юність, роки, зіштовхнутись, посмішка, саркастичний*. Звернемо увагу на те що автор описує напругу не прямою мовою а через семантичну зміну значення слів та використання їх у метафоричних словосполученнях. Такі лексеми вдало передають читачу емоційну оцінку заздрощам а також різниці між доньками та матір'ю оскільки сцена подається з точки зору матері дівчат, і автор акцентує увагу саме на різницю в віці та особливості цього віку як у цьому епітеті "зруйнованих і зношених сорока п'яти років".

"*Bihter, şimdi karşısındakinin **istirabından haz alan, yaraladıktan sonra bacağına yaranın içinde kanırtarak çeviren bir vahset insafsızlığıyla söylüyordu ...***" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. І от зараз Біхтер будучи перед пораненою людиною, насолоджуючись стражданнями, ніби прокручуючи ножа в рані, безжалісно сказала...) У цьому прикладі, автор підводить нас до ключової репліки великою метафорою, але ми розбираємо її на лексеми, щоб зрозуміти, які лексичні одиниці використав автор для відображення агресії:

- номінативна: *поранений, ніж, рана, крутити;*

- експресивно-забарвлена: *насолоджуватись, страждання, безжалісно;*

"...iki kardeş arkasından **gözlerinin ucuyla başlığı göstererek gülümsüyorlardı**" (Ушаклигіль, 2019) (перек. укр. Дві сестри сміялись за її спиною, зиркаючи очима на капелюх). "*Ihtiyar kız bu cevaplara yalnız sitemle dolu **bir nazarla karşılık verirdi.***" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. На ці відповіді жінка відповідала лише докірливим поглядом.) "*Eniştesine fikrini geri yöneltirken dudaklarında bir **küçümseme gülüsü** sekileniyordu. Kendi kendine: "**Ahmak!**" diyordu.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. На її губах з'явилась посмішка презирства, коли вона відповіла своєю думкою швагрю. Вона промовила сама до себе: "Ідіот!".) У цих прикладах присутнє презирство та зневага воно проявляється такою лексикою:

- номінативна: *смятись, погляд, посмішка;*
- емоційна: *idiot, презирство, докірливий, зиркати.*

Також, в якості прикладу можна навести цю цитату "*Anneleri giyinmekte onlardan ayrıldıktan sonra **şakalar** başka bir zemin üzerine ulaşmış oldu. Onda bu başlık fikri doğunca **evvela ciddi sormuşlardı: "O ne için anne? Örtü almayacaksınız da başlık mı koyacaksınız?"***" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Після того, як мати залишила їх одягатися, жарти вийшли на інший рівень. Коли їй прийшла в голову ідея цього капелюха, її спочатку серйозно запитали: "А для чого це, мамо? Ти не капелюх купиш, а узголів'я поставиш?"). Тут бачимо, як автор передає зневажливе ставлення, він акцентує на цьому словами словосполученнями Жарти вийшли на інший рівень та серйозно запитали. Тут ці слова змінюють свою семантику відповідно до сенсу сказаного.

"*Bihter yüzünü **buruşturarak** hepsine: "**Of! Yarabbi! Ne çirkin şeyler! Bütün yaz bunları görmek için mikalırdınız?"** diyordu.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Біхтер скривилася і сказала всім: "О Боже! Які вони огидні! Ви б залишилися на все літо, щоб побачити ось це?" сказала дівчина). У цьому прикладі, для вираження відрази використано синтаксис, що позначає здивування це: "*О Боже!*" А також лексеми з вираженою експресією: *огидний, кривитися.*

Отже, емоції гніву та пасивної агресії передаються такими лексемами: *çarpmak, insafsız, gülümsemek, küçümseme, gülüş, boğulmak, kavga etmek, arzu, utanmak, hırs, hayret, bağırarak, şaka, buruşturmak, çirkin: çarparmak, tebessüm, ahmak, fena, vahset.*

2.2. Семантичні засоби емоційно-експресивної оцінки в романі Халіта Зії Ушаклігіля “Aşk-ı memnu” (“Заборонене кохання”)

Семантичні засоби в художньому тексті - це різноманітні мовні засоби, які автор використовує для передачі значень, створення образів, вираження емоцій та створення асоціацій. Вони допомагають поглибити розуміння тексту та передати його смислове навантаження.

До таких засобів належать:

1. **Метафора та порівняння:** Вони дозволяють порівнювати різні речі для кращого розуміння або створення образних висловлювань.
2. **Евфемізми:** Символічні образи, що пом'якшують значення та основну ідею слова, фрази або явища, відповідно, змінюючи їхню семантику.
3. **Алегорія:** Використання персонажів, об'єктів або ситуацій, які мають переносне значення, прихований сенс або символіку.
4. **Епітети та описи:** Використання прикметників та способів опису, дають тексту емоційно-експресивної оцінки.
5. **Метонімія та синекдоха:** Використання словесних засобів, що замінюють одне поняття іншим на основі логічного або просторового зв'язку.

Розглянемо кожен з таких засобів детальніше. Одним з найпоширеніших видів тропу є метафора. Саме вона найчастіше використовується авторами як спосіб передати емоції та почуття головних героїв. У традиційному розумінні термін "метафора" має на увазі перенесення властивостей від одного предмета до іншого. Ця трансформація відбувається за спільною ознакою обох предметів. Кожен науковець в галузі лінгвістики висвітлює різноманітні аспекти цього тропу. Проте, варто розібратись із самим визначенням метафори, щоб дати їй належну оцінку у ролі семантично-лексичного інструменту. При всій різноманітності тлумачень метафори всі вони мають приблизно таке визначення:

"Метафора – це перенесення поетичного імені або з роду на вид, або з виду на рід, або з виду на вид, або за аналогією".

У полі зору лінгвістів поряд із рутинними (мовними) й індивідуальними (художніми) перебувають так звані ядерні (кореневі, базові, фундаментальні, архетипні) метафори, які можна розділяти і за аналогією і за асоціаціями між різними групами понять вони творять дрібніші метафори і різновиди метафор. (Пемпусь, 2006) Семантичне поле метафори тісно пов'язане з національно маркованими образними картинами світу, та його моделями. "Архетипна метафора як релікт універсально-колективних первнів людської психіки та образ етноміфологічного канону має значно вищий ступінь функціональності в художньому тексті, ніж індивідуально-контекстуальний троп, бо вона володіє потужним сугестивним зарядом – інтенцією вражати, навіювати, захоплювати." (Тимошенко, 2001)

Метафору можемо навести у таких прикладах: "*Kutsal vazife*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Священне завдання) "*Bir tebessümün dalgaları*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Хвилі посмішки) "*Bu iki kadin yalnız gözlerinin suskun ifadesiyle birbirine kalplerini dökerlerdi.*" (перекл. укр. Ці дві жінки виливали одна одній свої серця безмовним виразом очей.) "*Bir zehirleyici nefes*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. отруйне дихання) "*Ufak bir korku*" (Ушаклигіль, 2019) (переклад. Укр. Маленький страх) "*Kalbinde bir sey yurtulursun*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Щоб у її серці щось надірвалось.)

Порівняння

Порівняння – це не лише троп, а один з основних способів мовленевих процесів людини з його асоціативністю і напрямком від знаного до незнаного. У термінах компаративної структури це шлях від об'єкта до суб'єкта. Цей шлях порівняння для пізнання та аналізу, яким йшло і йде людство, пізнаючи світ, повторює й порівняння художнє. Проте останнє слугує не так пізнанню суб'єкта, як глибшому й емоційнішому розкриттю його сутності (Мацько, 2005).

У художній мові головною метою для використання порівнянь це розкриття ознак одного предмета через зіставлення його з іншим. При зіставленні двох

предметів – описуваного (суб'єкта) з іншим предметом, який виражається виокремленими ознаками (об'єктом), ознаки відомого переносяться на пізнаваний, які таким чином стають характерними для останнього. Таким чином, порівняння в художньому творі мають пізнавальне значення. (Кушнір, 2004)

Так, як порівняння є синтаксичним засобом і складається з частин, які можуть бути розташовані одна поруч з іншою, може мати оформлення з певною дистанцією, тобто розділятися іншими синтаксичними одиницями. Воно має тричленну будову:

- 1) те, що порівнюється, або «предмет» порівняння;
- 2) те, з чим порівнюється, "образ";
- 3) те, на основі чого порівнюється одне з іншим, ознака, за якою відбувається зіставлення.

У романі «Заборонене кохання» таких порівнянь більше ніж достатньо. Наприклад: *“Bir kanarya gibiydi.”* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Неначе канарка.); *“bir fırtına saklar gibi”* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Неначе ховалась буря.); *«hayret heykeli şeklinde duruyor»* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. вона стоїть наче зачарована статуя.); *“Boğuluyor gibi yutkundu”* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Ковтнула, ніби захлинається); *“Gökten düşmüş gibi, attı...”* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Він кинув, ніби звалився з неба...)

Евфемізми:

Евфемізмом називається слово або словесний зворот, що пом'якшує форму вираження висловлюваної думки. Евфемізм не обов'язково виступає як троп. Зазвичай, евфемістичні заміни досягаються засобами лексичної синонімії, наприклад: затримався – замість спізнився; хто крайній? – замість хто останній? (у черзі); поправився – замість розтовстів. Як троп, евфемізм найчастіше відносять до виду метонімії, або розгорнутої метонімії, тобто перифраза. (Великорода, 2008)

У традиційному трактуванні, евфемізм має такі основні функції:

1. Пом'якшувальна
2. Вуалювальна

Тобто, основною метою евфемізму є «пригладження гострих кутів» у тексті. Не дивно, що цим літературним прийомом почали користуватись політики. Така тенденція спостерігається серед багатьох лідерів світу. Вони вживають їх з метою якомога м'якше подати інформацію, щоб уникнути конфліктів та не вигідних для влади настроїв серед суспільства. Чого вартує російське «негативний ріст економіки», що є яскравим прикладом використання цього тропу. З наукової точки зору, евфемізм має більше функцій ніж просто применшувати чи пом'якшувати вирази. Це залежить від сфери вживання евфемізму, особливостей комунікативної ситуації мети мовця та інших факторів. Тому існують і позитивні евфемізми. Наприклад, ті, що вживаються для заміни слів, що стосуються дискримінованих груп населення, релігії, національностей тощо.

Лінгвістичний аналіз евфемізмів дозволяє поділити їх на евфемізми значення та евфемізми форми. Структурно-семантичний аналіз евфемізмів уможливорює окреслення особливостей евфемізмів на фонетичному, лексичному та синтаксичному рівнях мови. (Костецька, 2021)

Костецька Г. В. у своїй статті "Лінгвістичний аспект дослідження евфемізмів" підсумовує, що творення евфемізмів відбувається на різних мовних рівнях, а саме: лексичному, семантичному, фонетичному, словотвірному, стилістичному. Саме тому існує така велика кількість способів творення евфемізмів. Однією з перших перелік способів евфемізації запропонувала Ж. Варбот виділивши заміну за допомогою запозичення, описового виразу, визначення, узагальнювальної назви, займенника тощо. Існує шість типів творення евфемізмів, які виділяє є О. Тараненко:

а) перифрази;

б) утворення слів з іншою мотивацією, іншою внутрішньою формою, а нових значень слів через асоціацію за суміжністю, подібністю або протилежністю: метонімія, метафора, антифраза;

в) заміна слова іншим, семантично пов'язаним: синонімом чи словом з близьким значенням, антонімом і взагалі словом з протилежним значенням;

г) заміна назви предмета, явища лише вказівкою на них (використання вказівних та неозначених займенників і займенникових прислівників;

г) еліпсис;

д) видозміна звукової форми слова, компонентного складу словосполучення.
(Тараненко, 2004)

"O, şu anda kendini biraz kötü hissediyor." (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Він зараз трохи не добре почувається.) Тут "*biraz kötü hissetmek*" може бути використано як евфемізм для більш серйозних симптомів або хвороби. "*Onun finansal durumu biraz sıkıntılı.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Його фінансовий стан трохи напружений.) У цьому вислові "*finansal durumunun sıkıntılı olması*" може бути використане для позначення фінансових труднощів. "*Kendini iş arayan olarak tanıtıyor.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Він представляє себе як того, хто шукає роботу.) Тут "*iş arayan olarak tanıtmak*" може бути евфемізмом для позначення безробіття чи потреби в роботі. "*O, biraz... hava değişikliğine ihtiyacı var.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Він трохи... потребує зміни обставин.) У цьому реченні фраза "*hava değişikliği*" (зміна обставин) може бути використана як евфемізм для вираження необхідності відпочинку чи відстані від того, що створює напругу. "*Onun dilinin biraz gevşemiş olduğunu düşünüyorum.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Я вважаю, що його мова стала трохи менш жорсткою.) Тут "*dilinin gevşemiş olması*" виступає евфемізмом для вираження бажання або необхідності полегшення в мовленні, зменшення конфліктів. "*Çocuklar için özel bir okul arıyorum.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Я шукаю спеціальну школу для дітей.) Тут фраза "*özel bir okul*" (спеціальна школа) теж виступає в якості евфемізму для позначення школи з індивідуальним підходом для дітей з особливими потребами.

Епітети

Епітет вважається одним з перших видів тропу. Звісно, деякі науковці стверджують, що першою була метафора, проте, Т.М. Онопрієнко у своїй статті «Епітет як первісний троп і системоутворюючий центр тропіки» пише: «метафора не була готовою величиною і не утворювалась відразу. Її

перенесеність починалась в архаїчний період Греції з перенесення конкретних значень на абстрактні, а завершилася вже в нові часи понятійною "фігуральністю". Перш ніж отримати фігуральність, метафора як понятійна форма образу готувалася в епітеті". (Онопрієнко, 2000)

Термін "епітет" вважається одним з найдавніших термінів у філології і першочергово мав таку класифікацію:

1. Означення (необхідний епітет)
2. Художній епітет (той, що прикрашає та стилістично забарвлює текст)

З розвитком та осучасненням гуманітарних наук, зокрема філології та лінгвістики, значення епітету зазнало змін. Сьогодні цей троп втратив свій першочерговий сенс і виступає як явище, що тісно пов'язане зі змістом творів а також знайшло своє місце в таких галузях як:

1. Літературознавство;
2. Лінгвістика;
3. Логіка;
4. Психологія;

Л. В. Підкамінна у статті "Епітет як конститuent метасистеми моделювання поетичної картини світу" дає епітету таку вагу у творі: "Епітет функціонує у поетичному тексті як дискретна семантична одиниця, що надає естетичні, оцінні характеристики предметам реального або ідеального світу, формуючи у такий спосіб концептуальні площини твору. Таким чином, художні означення несуть закодовану соціокультурну інформацію, постають сукупністю інваріантних категорій." (Підкамінна, 2004)

Без використання епітетів не обходиться жоден художній твір. Подекуди, епітети є навпаки зайвими. В сучасному сторітелінгу, надмірна кількість епітетів свідчить проте, що твір написаний непрофесійно і часто зустрічається у авторів, які лише розпочинають свій творчий шлях. Проте, ми розглядаємо епітети з точки зору лінгвістики і їхні особливості у мові. "*Mor menekşeler bahçede açmıştı.*" (Ушаклігіль, 2019) (перекл. укр. Фіолетові фіалки розцвіли в саду.) Тут "mor"

(фіолетові) є епітетом, який описує кольорову гаму квітів. *"Rüzgarlı günde denizde beyaz köpükler görüyorduk."* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. У вітряний день ми бачили білу піну на морі.) В цьому реченні "біла піна" описується як "beyaz" (біла), що є епітетом, що розкриває колір піни. *"Yumuşak pamuk yastığının kokusu hala odada asılıydı."* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Аромат м'якого бавовняного подушки все ще висів у кімнаті.) Тут "м'який" (yumushak) описує бавовняну подушку, що є прикладом епітету, який підкреслює текстуру. *"Güzel çiçekler bahçede açmıştı."* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Гарні квіти розцвіли в саду.) Тут "гарні" (güzel) є епітетом, який описує зовнішню привабливість квітів. *"Sıcak yaz gününde serin gölde yüzdük."* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Ми плавали у прохолодному озері у спекотний літній день.) В цьому реченні "прохолодне озеро" описується як "serin" (прохолодне), що є епітетом, що підкреслює його приємну температуру. *"Sonsuz gökyüzünde parlayan yıldızlar."* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Зорі, які сяють на безкрайньому небі.) Тут "безкрайнє небо" описується як "sonsuz" (безкрайнє), що є епітетом, підкреслюючи безмежність неба.

Метонімія

Метонімія – це елемент словосполучення, значення якого переноситься на найменування іншого предмета, пов'язаного з властивим для даного слова предметом за своєю смисловою основою. Наприклад, такий вислів, як «весь театр аплодував», містить у собі метонімію, виражену словом «театр». Це слово вжите тут не у прямому, а в переносному значенні, оскільки, кажучи так, ми маємо на увазі те, що аплодував не театр, а глядачі, які в ньому знаходилися. Науковці стверджують, що як метафора так і метонімія переносять найменування поняття А на поняття В. Основною рисою метонімії, що відрізняє її від метафори є те, що поняття А і В залишаються не змінними, при цьому в найменуванні поняття В акцентується на певній його семантичній ознаці. (джерело Лабашук М.) Такої ж думки дотримується і українська науковиця Остапчук І. І. "Метафора являє собою семантичний процес, який передбачає взаємне зближення двох недотичних семантичних сфер, у результаті предикації суб'єкту незвичної

оцінки, а метонімія – процес семіотичний, феномен субституції суміжних понять.
" (Остапчук, 2009)

Метонімія - це художній засіб, коли один термін використовується для позначення іншого, який має зв'язок за способом функціонування, приналежності, часом або місцем. Ці приклади демонструють використання метонімії у турецьких реченнях.

"*Benim babam bana ektek veriyor.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Мій батько дає мені хліб.) Тут "хліб" використовується як метонімія для "засобів до існування" або "доходу", показуючи, що батько забезпечує основне утримання.
"*Masada yeni bir bardak içeceğim var idi.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. На столі стояв новий бокал з напоєм.) У цьому реченні "бокал" є метонімією для самого напою або напів, який зазвичай подається у такому посуді.
"*Ben senin kalemine hayranım.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Я захоплений твоїм пером.) Тут "перо" використовується як метонімія для письмового стилю чи таланту письменника.
"*Gözyaşları, yalnızlığın sessiz şarkısıdır.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Сльози - це тиха пісня самотності.) У цьому реченні "сльози" використовуються як метонімія для вираження емоцій та почуттів, що супроводжують самотність.
"*Gönlü hüznle dolu bir adamın gülüşü neşe getirir.*" (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Усмішка чоловіка, що наповнений сумом, приносить радість.) Тут "усмішка" виступає як метонімія для внутрішніх почуттів особистості.
"*Kemanın hüznünlü nağmeleri geceye yayılıyordu.*" (Ушаклигіль, 2019) (переклю укр. Сумні мелодії скрипки поширювалися по ночі.) У цьому реченні "мелодії скрипки" можуть вважатися метонімією для самої музики чи виразу емоцій через музичний інструмент.

Алегорія

Алегорія - це літературний прийом або семантичний засіб, використовується коли конкретний образ, персонаж чи ситуація є не прямими а переносними для вираження абстрактної ідеї, поняття або морального принципу. Це різновид символу, де кожен елемент твору має власне літературне або алегоричне значення, що йде за межі прямого тексту.

У алегорії образ або ситуація можуть мати більш глибокий сенс, відображати абстрактні ідеї, які можуть бути філософськими, моральними, релігійними або політичними. Цей художній прийом дозволяє авторові висловити складні ідеї та концепції, надаючи їм конкретну образність.

Алегорія може бути використана в різних літературних жанрах - від поезії до прози та драми. Вона дозволяє авторам творити складні, багатогранні твори, які запрошують читачів або глядачів до глибшого розуміння підтексту та символіки твору.

Розглянемо алегорію на таких прикладах:

"Hayat bir gemi gibidir, her liman her denizciye aynı anlamı taşımaz." (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Життя подібне до корабля, кожна гавань не несе однакового значення для кожного моряка.) У цьому реченні "життя як корабель" може бути алегоричною метафорою, де різні гавані відображають різні відомості, можливості або перспективи, які несе життя. *"Ağaç, köklerini sağlamca saldıği toprak kadar göğe yükselir."* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Дерево піднімається до небес настільки високо, наскільки міцно вона закріплено у землі.) У цьому реченні можна побачити алегорію, де дерево та його відношення з корінням і небесами може символізувати різні аспекти людського життя: зв'язок з минулим та майбутнім, важливість коренів та росту. *"Gökyüzü bir kitap gibidir, her bulut farklı bir hikaye anlatır."* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Небо подібне до книги, кожний хмаринка розповідає різну історію.) У цьому реченні "небо як книга" може бути алегоричною метафорою, де хмаринки як окремі сторінки розповідають різні історії чи можуть символізувати різні перспективи чи події. *"Sessizlik, yüreğin içinde gizlenen en derin şarkıdır."* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Тиша - найглибший пісню серця, що ховається всередині.) У цьому реченні алегорія полягає у тому, що тиша символізує глибокі почуття та емоції, які можуть бути важливими для особистості. *"Saatler, hiç durmayan bir dansın zaman dilimidir."* (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Годинники - це часовий проміжок неперервного танцю.) Тут алегорія використовується для того, щоб порівняти рух годинникової стрілки з неперервним рухом часу та життя. *"Hayat, bir nehir gibi"*

akar; bazen dalgalar yükselir, bazen sular sakin akar." (Ушаклигіль, 2019) (перекл. укр. Життя тече як річка; іноді хвилі піднімаються, іноді вода тече спокійно.) У цьому реченні алегорія може виражати нестабільність життя та різні етапи чи перешкоди, які можуть зустрічатися на шляху.

Висновки до 2 розділу

Проаналізувавши роман на основі якого відбувається дослідження було виділено 92 приклади лексико-семантичних засобів для відображення експресивно-емоційної оцінки у романі Халіта Зії Ушаклігіля "Заборонене кохання". Посилаючись на ці приклади, ми зробили подальші висновки. Експресія у турецькому художньому тексті передається такою лексикою: емотивною, номінативною, та, що має експресивне забарвлення, та що описує емоцію, але не має експресивного забарвлення. Для вираження експресії автор поєднує ці слова під час використання тропів. З рівнем підвищення емоційної експресії, кількість експресивної лексики збільшується та стилістичних прийомів збільшується.

Халіт Зія Ушаклігідь вдається до широкого використання метафор, епітетів, порівнянь та описів, що в свою чергу є широким полем для використання експресивної лексики та впливу на семантику слів. Наприклад, використання такого прийому як асоціації, який майже повністю переносить на героя образ того чи іншого явища, наприклад: *rüzgar* (перекл. укр. вітер), *çiçek* (перекл. укр. квітка), *kuş* (перекл. укр. птах), *firtına* (перекл. укр. буря) тим самим викликаючи в читача краще розуміння поведінки героїв у емоційних моментах твору та служить інструментом якомога кращої передачі експресивно-емоційної оцінки.

Лексико-семантичні засоби є ключовим елементом виразності та емоційності в мові. Вони використовуються для вираження особистого ставлення, почуттів та оцінок, сприймаються як засіб відтворення емоційного стану та передачі настрою автора чи мовця. Експресивно-емоційна оцінка виражається через різноманітні лексичні засоби, такі як емоційно забарвлені слова, фрази або ідіоми, синоніми з відтінком емоційного забарвлення, метафори, порівняння тощо. Ці засоби допомагають передати емоції та думки, які автор хотів внести в твір викликаючи у читача аналогічні відчуття.

Використання емотивної лексики здатне створити враження активності, підкреслити інтенсивність викладу та сприяти кращому розумінню емоційного стану того, хто говорить.

Турецька мова має багатий арсенал лексичних засобів для вираження емоційних станів та оцінок. Для надання мовленню певної поетичності використовуються такі лексеми як: "sevgi" (любов), "mutluluk" (щастя), "korku" (страх), "üzüntü" (сум), "öfke" (гнів), "acımasız" (безжалісний), "gururlu" (гордий), "hüzünlü" (сумний), "özlemle" (з сумом), "özlemek" (сумувати), "sevinçli" (радісний), "hiddet" (гнів), "hüzün" (туга) тощо.

Крім того, широко використовується семантичні методи вираження експресії, це заміна головного значення слова на переносне. Ці методи широко використовуються при створенні таких прийомів художнього мовлення як іронія, епітет, евфемізм, метафора тощо. Акцентують увагу на певних емоційних аспектах у романі.

ВИСНОВКИ

Вираження емоцій, це дуже важливий аспект життєдіяльності людини, та не менш важлива їх правильна передача в художньому тексті. В результаті дослідження ми дійшли висновків, що лексичні засоби, які висловлюють ці емоції за значенням слід поділити на дві групи: 1) слова, що висловлюють позитивну оцінку; 2) слова, що виражають негативне ставлення до того, що виражається або до того, що відбувається. Семантичні ж впливають на значення тої чи іншої лексеми і є гнучким інструментом для автора. Дослідивши праці таких науковців Н. І. Бойко, В. Галаган, А. С. Стадній, Є. Ю. Чайковська, В. Л. Іващенко, С. А. Шуляк, М. В. Гамзюк, Н. В. Романова, Т. Крайнікова тощо, ми робимо висновок, що експресивність, це поняття, яке передається у художньому тексті лексичними, фонетичними, семантичними, засобами а також тропами. Експресія, у парадигмі лінгвістики, має широку вибірку визначень, адже це поняття є дещо суб'єктивним як і людські почуття, емоції і ті зовнішні подразники, що їх викликають. Тому, між лінгвістами все ще точаться дискусії не лише щодо єдиного та сталого визначення терміну «експресія» а й її місця в лінгвістиці як науці. Проте, ми вважаємо, що експресивність має займати свою нішу серед лінгвістичних напрямків, адже вона є нерозривною з мовленням та письмом та їхньою лексичною естетичністю.

Наше дослідження було орієнтовано на те, що лексико-семантичні засоби вираження експресивно-емоційної оцінки у художніх турецьких творах (в нашому дослідженні це роман Халіта Зії Ушаклігіля "Заборонене кохання") є мало розкритими у тюркології.

Ми виокремили лексичні методи аналізу для науково-обґрунтованого дослідження та застосували такі як: контекстуально-ситуативний, інтерпретативний, компонентний, лексикографічний, дискурсний та лексико-стилістичний. Також застосовувався лексичний розбір слова та тексту. Вони визначають основні аспекти твору або лексики. У розкритті даної теми використані такі методи аналізу та досліджень: метод суцільної вибірки, описовий метод та психолінгвістичний аналіз. Психолінгвістика стає

допоміжним способом розуміння психологічного аспекту твору, розуміння того, які почуття та переживання а головне, які лексично-семантичні засоби застосовує автор у тексті і опираючись на цю інформацію, аналіз лексики та стилістичних прийомів стає науково-обґрунтованим. Ця галузь лінгвістики допомагає краще зрозуміти аспекти та особливості психологічної складової, яка на пряму впливає на мовлення людини й, відповідно, проаналізувати лексико-семантичні засоби вираження експресивно-емоційної оцінки у художньому творі. Визначення ролі психолінгвістики у галузі мов займалися такі науковці як М. В. Романова, А. І. Яловець, Н. В. Дячук, Н. В. Сем'янків та інші.

Завдяки дослідженню було вперше виокремлено лексичні одиниці та семантичні засоби, які передають емоційну експресію у романі Халіда Зії Ушаклігіля "Заборонене кохання". Ми виокремили 92 приклади для дослідження теми експресивності і дійшли висновків, що у романі письменник використовував всі типи лексики для передачі емоційно-експресивної оцінки. В сценах, де домінують такі емоції як страх та тривога, найчастіше зустрічаються такі лексеми: *firtına, kabus, öldürmek, yıldırım, ruh, karanlık, ölmek, ayna, yalnız, donuk, dalgalık, gölge, ağırlık, sükut, sinirli, kalp, tırnaklar, hakikat, şimşek, şaşmak, durmak, donmak, darbe, şaşkın*.

На позначення любові, пристрасті та прихильності: *düşkünlük, tutkunluk, sevmek, ruh, ihtiyaç, kuş, yaramaz, kelebek, lakır, bakır, samimiyet, kalp, ateş, feryad, saklamak, hissetmek, ikna olmak, bırakmak, akşam, bağlanmak, olay, uçmak, ufuk, ulaşılamaz, ölmek; kıskançlık, aşk, rüya, ıstırap, kadın, erkek, gençlik, atılmak, izin, ateş; kayıtsızlık, kalp, samimiyet, ağlama*.

На позначення гніву та агресії: *çarpmak, insafsız, gülümsemek, küçümseme, gülüş, boğulmak, kavga etmek, arzu, utanmak, hırs, hayret, bağırarak, şaka, buruşturmak, çirkin: çarparmak, tebessüm, ahmak, fena, vahset*.

Семантичні засоби, які передають експресивно-емоційну напругу в тексті: метафора, епітет, порівняння, евфемізм, синонімія, метонімія, алегорія тощо. Також, ми з'ясували, що вигукі вживаються на позначення високої емоційної напруги в сценах де домінують емоції пристрасті, радості та гніву. Крім

того, у турецькій художній літературі існує певний контекстуальний аспект використання семантичних засобів. Він полягає в тому, що одне і те ж слово чи вираз може мати різні відтінки емоційного забарвлення в залежності від контексту та сприйняття читача.

Турецька мова має широкий діапазон слів, що відображають емоційне забарвлення тексту, вони дозволяють письменникам виражати почуття та емоції. Слова можуть мати виразний емоційний сенс, вони можуть бути лаконічними та точними у вираженні глибоких почуттів, чи ж експресивними створюючи унікальні образи у художніх текстах.

ÖZET

Duyguların ifadesi bir kişinin yaşamının çok önemli bir yönüdür ve bunların sanatsal bir metinde doğru şekilde aktarılması da daha az önemli değildir. Araştırma sonucunda bu duyguları ifade eden sözcük araçlarının anlam bakımından iki gruba ayrılması gerektiği sonucuna vardık: 1) olumlu değerlendirme ifade eden sözcükler; 2) ifade edilene veya olup bitene karşı olumsuz bir tutumu ifade eden kelimeler.

Araştırmamız, Türk sanat eserlerinde (bizim çalışmamızda Halit Zia Uşaklıgil'in Yasak Aşk romanıdır) ifade-duygusal değerlendirmeyi ifade etmenin sözcüksel-anlamsal araçlarının Türkolojide çok az ortaya çıktığı gerçeği üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu eserde kullanılan: "Türk Dil Kurumu. Türkçe Sözlük" ve Halid Ziya Uşaklıgil'in "Aşk-ı memnu" romanı.

Türkçe sanat metinlerinde sözcüksel-anlamsal anlamlar, anlatımsal-duygusal değerlendirmenin ifade edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Sadece konuşmanın ayrılmaz bir parçası değil, aynı zamanda okuyucularda görüntü ve izlenim yaratmak için de önemli bir araç haline gelen atmosferi oluşturur, duygu ve duyguları aktarırlar.

Türk dili, yazarların çok çeşitli duygu ve duyguları ifade etmelerine olanak tanıyan, duygu yüklü kelimelerden oluşan zengin bir cephaneliğe sahiptir. Kelimeler belirgin bir duygusal yüke sahip olabilir, derin duyguları ifade etme konusunda kısa ve net olabilir veya zengin görüntüler yaratacak şekilde pitoresk ve renkli olabilir.

Türk edebiyatında sadece kelimeler değil, eserde özel bir ruh hali ve atmosfer yaratılmasına katkı sağlayan deyimler, deyimler ve edebi teknikler de sıklıkla kullanılır. Bazen okuyucunun anlayışını genişleten ve metne yeni anlam katmanları ekleyen metaforların kullanımı olabilir.

Anlamlı ve duygusal değerlendirme için sözcüksel araçların kullanılması yalnızca konuşmanın paletini genişletmekle kalmaz, aynı zamanda metni çeşitlilik ve derinlikle zenginleştirir. Yazarın ruh halini yeniden üretmeye, duygularını ve duygularını aktarmaya, metni okuyucu için daha erişilebilir ve anlaşılır hale getirmeye yardımcı olurlar.

Ayrıca Türkçe kurguda sözcüksel-anlamsal araçların kullanımının belli bir bağlamsal yönü de vardır. Aynı kelime veya ifade, bağlama ve okuyucunun algısına

bağlı olarak farklı duygusal renk tonlarına sahip olabilir. Sonuç olarak, Türkçe sanatsal metinlerde anlatımsal-duygusal değerlendirmeyi ifade etmek için sözcüksel-anlamsal araçların kullanılması, sanatsal imaj yaratmanın önemli bir bileşenidir. Metne derinlik ve yoğunluk katarlar, onu daha doygun ve anlamlı hale getirirler, eserin duygusal alt metninin ortak duygusu ve anlayışı yoluyla yazar ile okuyucunun yakınlaşmasına katkıda bulunurlar.

Türk dili, duyguları, duyguları ve tutumları net bir şekilde yeniden üretmenize olanak tanıyan çeşitli ifade edici kelime dağarcığına sahiptir. Duygusal durumu vurgulamak ve konuşmada zengin görüntüler yaratmak için aktif olarak kullanılan kelimeler ve ifadeler buraya yerleştirilir.

Türkçe ifade sözcüklerinin bazı örnekleri şunlardır:

Duygu rengi taşıyan kelimeler: Türk dilinde duygu durumlarını ifade edebilecek pek çok kelime vardır; örneğin: "sevgi", "mutluluk", "korku", "üzüntü", "öfke" vb.

Anlatım sıfatları ve zarflar: Türkçede bazı kelimelerin duygusal rengi güçlüdür; örneğin: "acımasız", "gururlu", "hüzünlü", "özlemle".

Duygu tonlarını ifade eden kelimeler: Türkçede belirli duygu durumlarını yoğun bir şekilde ifade eden kelimeler vardır, örneğin: "özlemek", "sevinçli", "hiddet", "hüzün" vb.

Söz sanatları ve tasvirler: Türk dili, konuşmaya imgelem ve duygusal anlatım katan metaforlar, benzetmeler ve diğer söz sanatları açısından zengindir. Türk dilinin ifade edici söz varlığı, duygu ve hislerin çok yönlü doğasını yansıtarak, kişinin iç dünyasını net bir şekilde aktarmaya ve konuşmada zengin görüntüler oluşturmaya yardımcı olur. Bu çalışma, Türkçeden Ukraynacaya çevirinin geliştirilmesine katkı sağlayacak ve aynı zamanda Ukrayna'da Türkolojinin bir bilim olarak bilimsel olarak gelişmesini sağlayacaktır.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ: «Академія». 25-28.
2. Биби́к, С. П. (2011). *Стильова розмовна норма та розмовна лексика*. *Культура слова*, № 74, 59–65.
3. Білоноженко, В., & Гнатюк, І. (2000). *Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів*. Київ, 154
4. Бобчинець, Л. І. (2016). *Методи дослідження лексики азартних ігор у сучасній іспанській мові*. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, № 23 (Том 2), 15-17.
5. Бойко, Н. І. (2006). *Українська експресивна лексика: проблеми семантики і функціонування*. Дис. на здоб. наук. ст. док. філол. наук. Спец. 10.02.01 – укр. мова. Київ, 5-35.
6. Великорода, В.Б. (2008). *Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові*. Львівський національний університет імен Івана Франка, Львів, 19 с.
7. Галаган, В. (2008). *Емотивність, експресивність та конотація як засіб вираження оцінки*. *Наукові записки*, 80, Київ 171–178.
8. Гамзюк, М.В. (2000). *Емотивний компонент значення в процесі створення фразеологічних одиниць: монографія*. Київ: Видавничий центр КДЛУ. 120.
9. Голянич, М.І., Стефурак, Р.І., Бабій, І.О. (2011). *Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія*. Івано-Франківськ. 272.
10. Гуйванюк, Н.В. (2011). *Емоційно-оцінна лексика у “Словнику буковинських говірок”*. *Мовознавчий вісник. Збірник наукових праць*, Випуск 12–13, Черкаси, 85-99.
11. Дідківська, Л. П. (1982). *Словотвір, синонімія, стилістика*. Наукова думка. Київ, 169.
12. Дячук, Н.В. (2015). *Психолінгвістичні механізми мовленнєвої діяльності перекладача*. У: *Сучасні лінгвістичні студії XXI століття: тези доповідей всеукраїнської науково-практичної заочної конференції*. Житомир.

13. Єрмоленко, С. Я., Бибик, С. П., Тодор, О. Г. (2001). *Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів*. Київ: Либідь. 222
14. Жох, І.П. (2012). *Емотивні фразеологічні одиниці у статтях на різдвяну тематику газет “El país” і “El mundo”*. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*, Вип. 28, 150–156.
15. Іващенко, В. Л. (1998). *До питання уніфікації поняття «емотивність» у лексичній семантиці: (конотатив.-оцінний аспект, лінгвіст. дискусії)*. *Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць*, Київ. 132–134.
16. Іващенко, В. Л. (1997). *Конотативно-оцінний аспект семантики назв осіб за родом діяльності, місцем проживання та національною належністю*. *Дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук*. Київ, 33-35.
17. Ідзьо, М. (2016). *Мовні засоби експресивізації в текстах сучасних польських ЗМІ*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, спеціальність Київ: Національна академія наук України; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні.
18. Ковалевич, І. І., Сеньків, О. М. (2018). *Вербалізація емоцій на лексичному рівні (у текстах британських інтернет-газет)*. *Молодий вчений*, 10 (62), 534–538.
19. Коваленко, Б. О. (2003). *Стилістично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, спеціальність*. Київ, 21 с.
20. Костецька Г. В. (2021) *Лінгвістичний аспект дослідження евфемізмів* Київ
21. Крайнікова, Т. (2002). *Мова художнього твору. Українська мова та література*, № 17-19.
22. Літвінчук, І. М. (2000). *Прагматика емотивного тексту (психосоматичне експериментальне дослідження): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук*,. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ. 15-17.

23. Малиненко, О. Е. (2014). *Особливості лінгвістичної категоризації емоцій. Нова Філологія*, №62, 186–192
24. Мац, І. І. (2002). *Різновиди емоцій та способи їх вербалізації (на матеріалі англійської мови)*. Житомирський педуніверситет, Житомир, 237.
25. Мацько, Л. І., Сидоренко, О. М., & Мацько, О. М. (2005). *Стилістика української мови (2-ге видання, виправлене)*. Київ: Вища школа.
26. Охріменко, М. А. (2012). *Ідіоетнічні особливості одиниць фразеосемантичного поля "емоції людини" в перській і українській мовах*. Київ, 200 с.
27. Овчаренко, І. Б. (2013). *Загальна характеристика емотивної лексики в американському варіанті сучасної англійської мови*.
28. Плющ, М. Я. (2010). *Проблема відокремлення і відокремлених компонентів речення (семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти)*. Київ.
29. Рижевська, О. (2017). *Категорія емоційності та емотивності у художньому тексті. Текст і дискурс: Когнітивно-комунікативні перспективи*. Львів 20-23
30. Романова, Н. В. (2017). *Емотивна лексика в сучасній німецькій жіночій прозі. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*, 28, 71–76.
31. Романова, Н. В. (2011). *Проблема емоційної і емотивної лексики. Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*, №3 (2), 174–178.
32. Романова, Н. В. (2012). *Психолінгвістичні методи дослідження емотивної лексики. Наукові записки. Серія "Філологічна"*, Випуск 29, 176–179. Київ.
33. Романова, Н. В. (2014). *Семантичний розвиток емотивної лексики німецької мови VIII – початку XXI століть: докторська дисертація*, Київ.

34. Сем'янків, Н. В. (2015). *Психолінгвістичні аспекти вербалізації емоцій в емотивному дискурсі*. *Вісник Житомирського державного університету*, №2, 279–284.
35. Словник української мови: в 11 томах. (1971) Т. 2. [Електронний ресурс]
Отримано з: <http://sum.in.ua>
36. Стадній, А. (2013). *Дієслівна конотація як наслідок емоційного сприйняття*. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія "Філологія (Мовознавство)", Випуск 18, 225–228.
37. Стадній, А. С. (2014). *Семантичний і функціональний аспекти конотативно маркованих дієслів*. Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць, Випуск 7, 156–159. Хмельницький: ХмЦНП.
38. Стадній, А. С. (2010). Психолінгвістичний аспект емоційно-оцінної лексики. *Вісник Дніпропетровського університету*. Випуск 16, № 11, том 18, С. 321–325. Дніпро: Видавництво Дніпропетровського національного університету. Серія "Мовознавство".
39. Тимошенко, Ю. (2001). Феномен метафори: проблема давня і сучасна. *Слово і час*, №5, 29–35.
40. Українська мова: Енциклопедія". Керівник науково-редакційної підготовки М.П. Зяблюк. Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004.
41. Українська мова: енциклопедія. Редколегія: Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та інші. 2-ге видання. Київ: "Українська енциклопедія", 2004. 824 с.
42. Чабаненко, В.А. (2000). *Основи мовної експресії*. Київ. 168 с.
43. Чабаненко, В.А. (2002). *Стилістика експресивних засобів української мови*. Запоріжжя: Запорізький державний університет, 351 с.
44. Чайковська, Є. Ю. (2012). *Поняття «емотивність» та «експресивність» у мові науки*. У: *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*, Київ: Логос, с. 279–287

45. Українська мова: Енциклопедія. Керівник науково-редакційної підготовки М.П. Зяблюк. Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004.
46. Шилінська Х. М. (2023, 18-19 травня) *Лексико-семантичні засоби передачі експресивно-емоційної оцінки в турецькому художньому тексті (на матеріалі роману Халіда Зії Ушаклігіля «Заборонене кохання»*, Київ КНЛУ 349-352 с.
47. Шуляк, С.А. (2005). *Лексико-тематичні парадигми у поетичному ідіолекті Є. Гуцала*. Дис. канд. філол. наук. Умань. 205 с.
48. Яловець, А. І. (2011). *Психолінгвістична структура мовлення індивіда в стані емоційної напруги*. В: Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія Філологія. Соціальні комунікації. Том 24(63), № 4, частина 2, с. 379-383. Луцьк.
49. Türk Dil Kurumu. (2011). Türkçe Sözlük [Електронний ресурс]. Отримано з <http://sozluk.gov.tr/>.
50. Uşaklıgil H. Z. (2019). *Aşk-ı metnu*. Eskişehir: Dorlion Yayınları.